

Наше Слово

PIK LXV № 47 (3302) WARSZAWA, 22 LISTOPADA 2020 ROKU
ЦІНА – зл. 4,00 zł (VAT = 8%) – CENA NUMER INDEKSU 366609

УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖНЕВИК TYGODNIK UKRAINSKI UKRAINIAN WEEKLY
Інтернет-версія газети www.nasze-slowo.pl ISSN 0027-8254

Андрій Вархіл та Яна Стемпневич презентують передачу «Теленовини» на першому медіафорумі україномовних медіа у Польщі. Варшава, 2016 рік.

Фото Павла Лози

«Теленовинам» – 25 років

Вже чверть століття на польських екранах з'являється україномовна телепередача «Теленовини». Зараз це єдина програма меншин, яка транслюється на загальнонаціональному каналі «TVP» по всій Польщі. Попри те, що протягом років мінялася частота трансляції, важливо, що «Теленовини» досі є. Хоча були моменти, коли їх треба було захищати.

«Теленовини» — це єдина загальнопольська програма про життя української національної меншини в Польщі. Вона отримала нагороду голови Національної ради з питань телебачення і радіомовлення Юліуша Брауна (2001 рік), нагороду та відзначення на Міжнародному фестивалі меншинних фільмів та програм на телебаченні і радіо «Мій рідний край» (Ужгород, 1999 рік) та на фестивалі «Разом» (Ялта, 2002 рік).

Транслюється на Польському телебаченні з 1995 року, проте ідея зародилася ще раніше — у 1988 році, коли у Гданську тривала робота, щоби заснувати Союз української незалежної молоді.

— Ми збирали по всіх наших заходах підписи під заявою, щоби на польському радіо на центральному рівні з'явилися україномовні передачі. Звичайно, Радіокомітет, до якого потрапила заява, нам не відповів, — говорить Петро Тима, голова Об'єднання українців у Польщі.

Він пригадує, що тоді ефіри українською мовою були вже на радіо в Кошаліні, Ольштині, Ряшеві та Щеціні. Проте не було «нагоди» створити загальнопольську україномовну передачу на телебаченні. Зрушення відбулись лише завдяки зміні політичної ситуації після 1989 року. У Польщі почали з'являтися україномовні телевізійні програми. Як розповідає Петро Тима, «Теленовини» виникли майже чудом.

— На відзначенні третьої або четвертої річниці Дня Незалежності України у Варшаві я зустрів Веслава Валензяка, якого знав із Гданська. Він тоді був головою Польського телебачення. Спитав, чому ми не працюємо над створенням української передачі на рівні Варшави. Саме тоді утворився Білостоцький осередок телебачення, де мали виготовлятися теж програми для меншин, — розповідає Петро Тима.

Після домовленості ОУП з Польським телебаченням Варшавський осередок телебачення почав випускати «Теленовини». Потім передачу на плівках розсилали до регіональних осередків. У першій команді, яка виготовляла «Теленовини», крім Петра Тими, були Єва Почтар, Івона Шост, Володимир Наконечний. Потім приєднався як ведучий Ярослав Юнко (сьогодні він працює у Польській пресовій агенції), а також на певному етапі — художник та дизайнер Андрій Марушечко.

— Більшість з нас не мала досвіду роботи на телебаченні. Але важливо, що передача була про українців з усіх регіонів Польщі та що до її виготовлення залучено членів української громади. Звичайно, ми не зосереджувалися виключно на Польщі. Я навіть колись зробив матеріал про церкву у Торонто, парафіянами якої є українці з Польщі. «Теленовини» теж широко тран-

слявали матеріали про Майдан 2004 року, з великою користю не лише для українського глядача, — згадує голова ОУП.

Боротьба за передачу

Постійні реформи на телебаченні впливали на ситуацію з «Теленовинами» і їх появою в ефірі. Бувало, що програма виходила у різних регіонах у Польщі в різні дні, а навіть і тижні.

— Ми бачили, що для деякого передача є «п'ятим колесом у возі». Не раз деякі осередки телебачення не лише не хотіли її транслювати, а треба було її захищати, щоби не зняли з ефіру зовсім. Тому це питання не раз виносилося на рівень Сеймової комісії. Мені довелося говорити про «Теленовини» майже зі всіма головами Польського телебачення. Реально були періоди суцільної боротьби за передачу, — зізнається Петро Тима.

Про закриття «Теленовин» говорили у 2006 році, потім — у 2009 році. Причиною Польське телебачення називало «економічні реалії».

— Продукція «Теленовин», котра коштувала тоді 14 тисяч злотих, була занадто дорогою як для програми, що має так мало глядачів, — інформував у 2009 році ОУП голова Інформаційного агентства «TVP S.A.» Ян Пінський.

Після протестів українців, які живуть не лише в Польщі та Україні, але й в інших країнах світу, а також польських середовищ і збору підписів на захист програми — її не ліквідували. Варто згадати, що прореагували теж українські дипломати та депутати Верховної Ради України.

Наступна криза прийшла у 2013 році, коли телепередача виходила на «TVP Info». Вона мала тоді неочікувано високий рейтинг, її дивилися близько 200 тисяч глядачів. Через реформу телеканалу «TVP Info», який мав стати виключно інформаційним, «Теленовини» перенесли до регіонального телебачення на «TVP3», де вона виходить і сьогодні.

Як привабити нових глядачів?

— «Теленовини» починалися як суто інформаційна передача для української меншини. Але з 1995 року багато чого помінялося. Активність української меншини зменшується з кожним роком, а щораз більше помітні українці, які нещодавно приїхали з України. Тому сьогодні вона має трьох адресатів — представників меншини, мігрантів та загального глядача, який довідується з передачі про українців у Польщі, — говорить Андрій Вархіл, головний редактор програми з 2001 року.

Кілька років тому у «Теленовинах» повернулися до варіанту, коли у передачі є ведучий. Зараз нею виступає Яна Стемпневич, яка теж є співавторкою програми.

— Яна дуже позитивно вплинула на програму. Вона орієнтується в темах, пов'язаних з мігрантським середовищем, має власний досвід і водночас розуміє справи нацменшини. Програма помінялася, стала цікавішою, — наголошує Андрій Вархіл.

Яна Стемпневич вважає, що зараз у передачі видно різноманіття українців, які живуть у Польщі. Вона каже, що «Теленовини» — це свого роду платформа, де одні українці дізнаються про других.

— Колись студенти з України, які тут навчаються, сказали мені на камеру, що тільки у Польщі від своїх однолітків з української меншини дізналися, що таке акція «Вісла». Я сподіваюся, що наша програма знайомить цих різних українців між собою. А при нагоді про нас, таких різноманітних, дізнаються і поляки, — зауважує Яна Стемпневич. Саме з її особистої ініціативи «Теленовини» сьогодні присутні у фейсбуці. На сторінці передачі з'являється інформація не лише про підготовку та випуск чергової програми, але теж новини про українські події у Польщі та ініціативи, важливі для українців.

Інформаційна війна в Польщі: будьмо уважні

ІГОР ІСАЄВ,
головний
редактор
порталу
PROstir.pl

В останні тижні в Польщі триває потужна інформаційна війна, постріли якої потрапляють теж в нас. І хоч про неї багато разів говорилося — не зайвим буде вкотре нагадати, які існують заходи гігієни. Тим більше, що нерідко «гарматним м'ясом» у такій війні стають меншини.

Церква і протестуючі жінки, Трамп і Байден, марш націоналістів, врешті коронавірус і методи його лікування — ці теми є найбільш гарячими у сьогоднішніх польських інфовійнах. Усі ми чули хоча б про одну з цих речей, немає нікого, кого б хоч щось із вищезазначеного не цікавило.

В інформаційній війні, як і в звичайній, немає шляхетності: вона калічить усіх, незалежно від освіти чи досвіду. Вона завжди направлена на маніпулювання людьми, і немає панацеї, котра могла б на сто відсотків від неї захистити. Знаряддя інформаційної війни використовуються давно і досить майстерно — з метою викликати миттєву емоцію: роздратування, гнів, злість, радість, щоби підштовхнути до якихось дій. Інформація спеціально формується під кожного з нас — для цього вивчаються наші потенційно слабкі сторони, а вони є в кожного із нас. Одним із найгірших результатів інформаційної війни є те, що від неї завжди потерпає все суспільство, а особливо боляче дістається меншинам. Так було із початком війни в Україні — коли на території Польщі дуже виразно на потребу російської пропаганди руйнувалися надмогильні пам'ятники. Нині Польща не

потребує тем ззовні для розпалювання ворожнечі — її вогонь уже досить яскраво палає на внутрішньому ґрунті.

Тому я хотів би нагадати прийоми, які найчастіше використовуються в інформаційних війнах. Вони допоможуть вам вберегтися від непередбачених кроків, котрих від вас очікує маніпулятор.

У зв'язку з **коронавірусом** у інформаційній війні використовується найпотужніша з людських (і загалом біологічних) емоцій — інстинкт самозбереження. Більшість із нас не є лікарями, тому ми досить вразливі до даних, **підкріплених авторитетом людей, котрі нібито краще знають все про коронавірус**. Часом про цих авторитетів ми чуємо вперше, проте вони подають себе так, що ми готові їм повірити. Це гра на **соціальному інстинкті людей: у незрозумілій ситуації ми потребуємо когось, хто поведе нас за собою, особливо коли відчуваємо розгубленість**. Тут ми готові вірити навіть у російські фейки — а їх у польському інтернеті чимало: наприклад про те, що пандемія не до кінця є пандемією або взагалі нею не є, чи що коронавірус можна лікувати простими підручними методами. Сенс цих фейків — підірвати нашу довіру до власних державних інститутів і системи, Кремль давно працює за цим механізмом у західних державах. Наступним і пов'язаним із цією схемою механізмом є **теорії змови**: якщо до існуючих інститутів довіри немає, отже, щось приховується. Діапазон таких теорій досить широкий: від розповсюдження коронавірусу нібито з метою штучного підпорядкування людства до того, що від коронавірусу рятує часник. Тут варто пам'ятати: медичні знання — дуже спеціалізовані й елітарні, вони в принципі не можуть бути предметом широкого обговорення. Також серед самих лікарів може не бути єдності в тому чи іншому питанні. Тому, щоб знайти вдале лікування, використовуються серйозні механізми перевірки. Завдяки цим ме-

ханізмам, а не через думку одного чи двох лікарів було оголошено пандемію по всьому світу. Приймаючи це рішення, група досвідчених експертів багато разів перевіряла інформацію. Значно об'ємнішу, ніж ми можемо почути у медіа чи отримати навіть від одного найповажнішого лікаря.

Подібні моделі використовуються теж у питанні **зіткнення Трампа з Байденом**. Американські вибори стали однією з головних тем міжнародного обговорення: тут використані були і теорії змови, і фальшиві авторитети, і соціальні стадні інстинкти, про які я згадував у зв'язку з коронавірусом. Водночас тут був використаний принцип **«на злодієві шапка горить»**. Коли проти когось використовується дезінформація, він мусить виправдовуватися. Парадокс полягає в тому, що чим більше він виправдовується, тим сильніше йому не вірять. Відмиватися від бруду завжди складніше, ніж поливати. Тому і виходить, що тактично вигідніше звинуватити візаві у якійсь нісенітниці першим: і цьогорічна американська кампанія стала рекордсменом з бруду. Він, до речі, ще не закінчився: інавгурація нового президента має бути аж у січні наступного року.

В останні тижні в Польщі в центр громадської дискусії потрапила **церква**, спочатку через рішення в справі посилення заборони абортів (що викликало численні протести), а пізніше — через оприлюднений Ватиканом рапорт про педофілію і її приховування найвищими ієрархами. Попередні хвилі педофільських скандалів викликали сплеск негативних емоцій проти церкви, яка зі свого боку не дуже вміло реагувала на громадську думку, замикаючись у собі. Це дозволило витягнути церкву із сугубо релігійної у суспільну площину, помістити у конфлікт влади і опозиції, різних представників суспільства. У той момент церква як інституція втратила — вона отримала другорядний голос у політичній дискусії. І тут з'явилося традиційне для політики **маніпулювання термінами**: певні політичні сили стали підміняти сакрум

церкви своєю власною маркою. Це народило парадокс: протестуючі, котрі розмальовують стіни церков спреєм, бачать в церкві лише політичного гравця — тим часом обурені подібними актами свідомо підкреслюють святість церкви, що дає змогу дискваліфікувати протестуючих. Це народжує дуже високий і водночас тривожний словник: блюзнірство, святотатство, святотатство — ці слова досить сильно впливають на свідомість людей і не дозволяють тверезо оцінити події, більшості яких вони не були свідками. Так американська адміністрація під час війни у В'єтнамі називала знищення сіл нападлом «операціями з умиротворення» — що було відвертим лицемірством, проте дозволяло з легким сумлінням «проковтнути» вбивство мирних людей. Ще одним прийомом інфовійни став **негативний контент**: людина влаштована таким чином, що швидше повірить негативній інформації. Я перевіряв кілька голосних заголовків про атаки на костели в Польщі: здебільшого вони виявилися маніпуляціями чи перебільшенням. Проте низка таких новин (тут уже використаний прийом групової інформаційної атаки) могла викликати серед віруючих людей апокаліптичне почуття атаки на святе. Хоч так не є. Домініканець кс. Томаш Достатний радить у своїй публікації у «Газеті Виборчій» «не втікати від іспиту совісті» і пропонує церкві та християнам запитати себе, чи це не церква викликала гнів інших. «Люди церкви розчаровані, звідти бунт на вулицях. Також під антирелігійними лозунгами. І поки я не побачу очисної хвилі в цьому бунті, доти не буде рахунку сумління, доти я не буду християнином з живою вірою», — пише він.

І наостанок — пам'ятайте, дезінформація спрощує світ, котрий простим не є. Вона розрахована на моментальну різку емоцію, часом аж до скреготання зубів. Вона націлена на те, щоби підірвати в нас нашу віру і довіру одне до одного — одну з найважливіших чеснот і християнського, і світського життя. Бережімо її! ■

«Перед Варшавською битвою», або Вшанування союзників 1920 року і питання про майбутнє

ДОМІНІК
ЩЕЗНИ-
КОСТАНЕЦЬКИЙ,
історик,
віцепрезидент
правління фонду
Полонія-Рутенія

9 листопада в Скерневицях було відкрито пам'ятник «Перед Варшавською битвою», присвячений безцінній допомозі, яку в період смертельної загрози з боку більшовиків надали Польщі українці, угорці та французи, а з ними і представники інших народів. Найголовнішим, з точки зору автора цих слів, є те, що пам'ятник чудово вписується у такий розділ історичної політики, яка не лише повинна залишитися за дужками нинішньої політичної суперечки між Варшавою та Києвом, але і набути нової динаміки.

На передньому плані видно сидячі фігури маршала Юзефа Пілсудського (ліворуч) та очільника Української Народної Республіки — Симона Петлюри. За ними, в другому ряду, стоять тодішній капітан французької армії Шарль де Голль (також зліва) та угорський прем'єр-міністр Пал Телекі. Якщо коротко, то так виглядає скульптурна композиція Кароля Бадіни, представлена безпосередньо перед особливим Днем Незалежності, який цьогоріч проходить у контексті відзначення 100-річчя перемоги над більшовиками.

Ми бачимо відомих осіб, пов'язаних між собою антикомуністичним союзом 1920 року, гідних того, щоб вважали їх практично національними героями у своїх країнах, а також і в Польщі. Однак, якби їх було представлено таким же чином, як це задумували творці американського Національного меморіалу Гора Рашмор, або ще краще — «сидячи» з чотирьох боків артурівського круглого столу, то склалося би враження хибної симетрії. Утім, митець слушно обрав саме таке рішення, що пропонує внутрішню ієрархію героїв — і варто припустити, що за цим стояли не художні міркування, а радше передусім історіографічні.

Перший план, на якому знаходяться Пілсудський та Петлюра, віддзеркалює їх ключову роль як лідерів, яким вдалося найскладніше: мобілізувати людські ресурси. У свою чергу, роль де Голля і Телекі, що їх тут трактують як уособлення власних народів, обмежилась лише навчальною допомогою у випадку першого і наданням полякам та їхнім українським союзникам величезної кількості боєприпасів у випадку другого. Я б хотів, щоб мене правильно зрозуміли: франко-угорська допомога мала вагоме значення для вирішальної перемоги, проте все ж варто її трактувати із тогочасного контексту аристотелівської ієрархії буття.

Окремої уваги заслуговує присутність на церемонії відкриття польських віце-прем'єра, міністра культури. Хочеться вірити, що кожен уряд буде пово-

дитись у схожих ситуаціях так само або принаймні подібно. Так як предметом короткотермінової ворожнечі не повинні бути стратегічні відносини із США — єдиним гарантом світової системи безпеки, в якій би Польща та Україна могли існувати як суб'єкти, а не об'єкти політики — так само і відносини між Варшавою та Києвом повинні бути включені з міжпартійних ігор.

Якщо у цьому питанні поляків не переконують ані сентиментальні чи економічні чинники, ані культурна схожість, то нехай вони замисляться над уроком, який нам дав 1920 рік. Чи вдалося би захистити Замостя без допомоги генерала Марка Безручка, а відтак, чи могли б ми стримати наступ військ Південно-Західного фронту на чолі з Олександром Єгоровим, який загрожував чудовому маневру Пілсудського? Ми цього не знаємо, адже історія не є експериментальною наукою. Проте, правомірність існування такого питання спонукає до ще активнішого культивування пам'яті про союзників 1920 року. Тим більше, що у XX столітті деякі з наших соратників у критичні хвилини виявлялися або ненадійними, або — і тут я маю на увазі СРСР — відверто ворожими.

А що ж із вшануванням пам'яті Петлюри над Дніпром? Я усвідомлюю, що Головному отаманові Армії УНР важко вдається пробитися до пантеону героїв сучасної України: йому не знайшлося місця на грошовій банкноті, пам'ятників поставлено мало, а є радше

деякі вулиці, названі його іменем. Одним словом, у порівнянні з Шевченком чи Франком, розмах вшанування пам'яті Петлюри — поки — досить стриманий. Його долю можна потрактувати як свідчення банкрутства прекрасної ідеї польсько-українського братерства, причому слово «банкрутство» у такому порівнянні має найбільше значення. Цілком слушно, що згадка про той союз у сучасному контексті безперервної війни на Донбасі могла б викликати неприємні питання як про його ціну, так і про поразку 1921 року.

Ставлячись із належною повагою до цього аргументу, варто однак пам'ятати, що рішення поховати чи воскресити цю чудову ідею залежить тільки від нас самих — по обидва боки Західного Бугу. Інакше кажучи, лише ми можемо завершити ту історію чи дописати до неї новий розділ. Не маючи жодної гарантії, що цього разу вдасться, але маючи на це глибоку надію в серці.

«Będzie jasny, najpiękniejszy dzień –
Słońce złote zabłyśnie na chmurach,
Gdy Cię ziemi ojczystej oddadzą
Atamanie, Symonie Petluro...»*

На сайті «Нашого слова» (nasze-slowo.pl) ви можете прочитати цей текст також польською мовою.

* Cyt. za: Z. Kunstman, Duma o Atamanie, <https://kuriergalicyjski.com/rozmaito-sci/1630-duma-o-atamanie> [data akcesu: 10 listopada 2020 r.]

ГРОМАДСЬКІ ВІСТІ

День пам'яті жертв голодоморів

28 листопада, тобто на четверту суботу місяця, припадає щорічний національний пам'ятний день в Україні — День пам'яті жертв голодоморів. Традиційно в цей день у храмах проводяться поминальні богослужіння і покладають символічні горщики з зерном та свічками до пам'ятників жертвам голодоморів в Україні. Подібне відбувається теж у різних містах по всьому світу. У Польщі такі місця розташовані у Варшаві, Кракові, Перемишлі тощо.

Цього дня о 16:00 (у Польщі о 17:00) оголошується загальнонаціональна хвилина мовчання, після чого по всій Україні відбувається акція «Запали свічку», в межах якої всі охочі несуть свічки до пам'ятників жертвам. В акції також можна взяти участь, запаливши свічку у своєму вікні. До чого і заохочуємо всіх читачів тижневика. Слід додати, що тижнем раніше, у неділю, 22 листопада, у кафедральній церкві св. Марії Магдалини у Варшаві о 12:00 відбудеться молитва за жертви Голодомору в Україні 1932-1933 років. Про це повідомляє українка з Підляшшя Ольга Рижик-Чижевська, яка опублікувала відповідну подію у фейсбуці.

Міжнародна онлайн-конференція для вчителів української мови у Польщі

27 листопада відбудеться міжнародна онлайн-конференція для вчителів української мови у Польщі. Її проведе Ольга Банах, викладачка кафедри педагогіки Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, та Тетяна Должикова, доцентка кафедри філологічних наук цього ж інституту. Заявки про участь у конференції можна подавати до Любомири Тхір, директорки Початкової школи ім. Лесі Українки у Бартошичах.

У Польщі з'явився пам'ятник Симонові Петлюрі

Фото з твітер-акаунту Міністерства культури та національної спадщини

9 листопада на Вокзальній площі у Скерневицях (Лодзьке воєводство) відкрили пам'ятник під назвою «Перед Варшавською битвою — Скерневиці 1920-2020». На монументі, розробленому професором Каролем Бадиною, представлені маршал Юзеф Пілсудський, український полководець Симон Петлюра, прем'єр-міністр Угорщини Пал Телекі та військовий радник штабу польської армії, а пізніше президент Франції Шарль де Голль.

«Монумент, який ми відкриваємо до 100-річчя битви під Варшавою, є пам'ятником міжлюдської та міжнародної солідарності. Тоді поляки разом з українцями, угорцями, французами, а також — білоруси, американці та румуни (які постачали військові матеріали) захищали Європу від більшовизму. Тоді ми всі були разом», — сказав під час відкриття пам'ятника міністр культури та національної спадщини Пйотр Глінський.

Розташування монумента — не випадкове. Безпосередньо перед битвою 12 серпня 1920 року на залізничний вокзал у Скерневицях прибув поїзд із боєприпасами та зброєю від угорців. Пам'ятник також нагадує про польсько-український союз того часу, завдяки якому 20 тисяч українських бійців воювали пліч-о-пліч з поляками.

Нагадаємо, що у липні цього року в місті Леґіоново біля столиці відкрили мурал, який вшановує пам'ять героїв Варшавської битви 1920 року. Серед зображених на ньому також є отаман Симон Петлюра.

Виставка фотографій «Discover Ukraine NOW»

У Варшаві поблизу нового будинку посольства України проходить виставка фотографій «Discover Ukraine NOW». Там представлені світлини українських тревел-фотографів, які здобули визнання на міжнародних конкурсах та збрали тисячі лайків в соцмережах. Тепер ці великоформатні світлини можна побачити на

паркані будинків на перехресті вулиць Красіцького і Мальчевського (Krasickiego i Malczewskiego).

Розпочалася збірка грошей у межах акції «Свята без тата»

Тисячі дітей в Україні, родини яких постраждали від війни, проведуть різдвяні свята без батька. Щоб порадувати їх подарунками, у Варшаві для них сьомий раз організовується акція «Свята без тата» (Święta bez taty).

«Ми не знаємо, чи поточна ситуація тимчасова, чи залишиться довше, але ми точно знаємо, що не можемо залишати дітей без подарунків. Як порівняти з тим, скільки вони втратили, навіть найнебезпечніший вірус втрачає свою силу. Збірка #Святабезтата цього року буде лише в інтернеті. Ми віримо, що можемо зробити це разом, незважаючи ні на що», — закликають приєднатися до збірки організатори.

Вона проводиться на сайті за адресою zrzutka.pl/swietabezত্য

Зібрані гроші використають на подарунки для українських дітей, які мають потрапити до них на Різдво.

«Свята без тата» — це щорічна благодійна акція в Польщі зі збору коштів і подарунків для дітей, які втратили батьків на війні на сході України. Акція проводиться з 2014 року. Її співорганізаторками є мати й донька — Галина Андрушків і Вікторія Батрин, яким допомагають десятки волонтерів у Польщі та Україні. У Польщі вже кілька років до ініціативи приєднуються греко-католицькі та православні парафії, гуртки ОУП, українські школи, приватні особи тощо.

Завдяки попереднім шістьом акціям «Свята без тата» вдалося відправити понад 10 тисяч індивідуальних подарунків для дітей.

Більше інформації можна знайти на сайті «Свята без тата» (swietabezত্য.pl) або на сторінці організаторів у фейсбуці.

З усіма питаннями та ідеями можна звертатися за електронною адресою: bohaterom.majdanu@gmail.com.

Показ натхненної Лемківщиною колекції у Кросні

У Регіональному центрі культури пограниччя у Кросні (Малопольське воєводство) 6 листопада відбувся показ колекції «Лемковина» Анни-Марії Зигмунт. Роботи випускниці Школи мистецтва і дизайну одягу в Кракові — це свідчення того, що завдяки натхненню, глибоко закоріненому в традиції та народну культуру, можуть народитися сучасні та відважні проєкти.

Анна-Марія Зигмунт використала оригінальні лемківські орнаменти, які відтворила з візерунків на стіні хати та криниці, що знаходяться в одному з сіл на Лемківщині. Ідеї черпала також у музеях, де знаходила фотографії колишньої Лемківщини та її жителів.

Колекція, створена три роки тому, складається з восьми проєктів. Усі тканини та аксесуари є авторськими: розмальований вручну льон, вишивки, бісер тощо. Добірка народилася під наставництвом головного дизайнера марки «Vistula». Її демонстрували не лише на різних показах мод, але й на «Лемківській ватрі» у Ждині.

Після презентації у Кросні відбувся концерт лемківського гурту «Угерец».

Мультфільм про Никифора

Фото — скріншот з мультфільму

Лемківський дитячий колектив «Чижики» з Вроцлава створив мультфільм про художника-примітивіста Епіфанія Дровняка (Никифора). Його опублікували 1 листопада на ютубі. Фільм має дві версії: лемківською говіркою «Імено Нікіфор» та польською мовою «Imię Nikifor».

«Це — історія про його важке життя, переселення та повернення в гори, а також про повагу до людей, незалежно від їхнього походження, про терпимість до слабких та впевненість у собі», — зазначають ініціатори створення стрічки.

До співпраці гурт запросив одну з найбільш відомих дублерок Польщі — Христину Чубувну, яку можна почути у польськомовному варіанті мультика.

«Чижики» — це дитячий колектив із Вроцлава, який заснували батьки для своїх дітей. Малюки виступали на фестивалях у Вроцлаві, показі вертепів у Познані та на «Лемківській ватрі» у Ждині.

Анімація української студентки у Польщі отримала нагороду в Каннах

Анімаційний фільм «Я і моя товста дупа» української студентки Єлизавети Письмак посів друге місце на міжнародному студентському конкурсі «Cinéfondation 2020» Канського кінофестивалю. Про це повідомляється на сайті Польської національної кіношколи в місті Лодзь, студенткою якої є українська режисерка та авторка фільму.

«Cinéfondation» — це конкурсна секція фестивалю в Каннах, у якій презентують фільми з кіношкіл усього світу. У цьогорічному конкурсі взяли участь 1952 стрічки з 444 навчальних закладів. З них було відібрано лише 17 робіт, з яких тільки 4 анімаційних.

Єлизавета Письмак родом з Чернігова, має 23 роки. Мультфільм «Я і моя товста дупа» був її курсовою роботою.

Омбудсмен написав до президента Польщі у справі захисту українських місць пам'яті

У листі від 6 листопада до президента Анджея Дуди омбудсмен Адам Боднар наголосив, що він із занепокоєнням роками слухав звернення представників української меншини в Польщі у справі поваги права цієї меншини вшановувати місця пам'яті важливих діячів та історичних подій, а особливо трагічних епізодів спільної, але також важкої польсько-української історії.

«Йдеться про те, щоб історична пам'ять меншини — часто відмінна від тієї, що домінує у публічних дискусіях та однозначно полоноцентричному наративі — знайшла своє гідне місце», — пише Адам Боднар, який вважає, що право меншин на власну історичну пам'ять — це невід'ємний елемент права на підтримку та розвиток культурної ідентичності, гарантований меншинам у ст. 35 Конституції.

Як бачимо з документа, зацікавленість омбудсмена цією темою також була пов'язана з тим, що організації української меншини, про що свідчать численні скарги, адресовані відомству Адама Боднара, не знайшли партнера для діалогу ні в Інституті національної пам'яті, ні в тодішньому Міністерстві культури та національної спадщини.

Тому омбудсмен з великою радістю зустрів новину про спільну декларацію президентів Польщі та України, підписану 12 жовтня 2020 року. Вони наголосили на необхідності вшанування жертв конфліктів та репресій XX століття та компенсації їхньої пам'яті в дусі поваги до історичної правди. У цьому контексті також згадувалась необхідність пошуку та ексгумації жертв. На думку Адама Боднара, це слід трактувати як обов'язок обох країн знаходити невідомі досі місця поховань та оточувати їх повагою.

Для нього не менш важливо, щоби президенти за-суджували акти вандалізму, часто мотивовані ненавистю, стосовно пам'яток культури та місць пам'яті меншин.

«Як омбудсмен, компетенція якого полягає у захисті прав національних та етнічних меншин у Польщі, я знаю, наскільки серйозною є проблема навмисного спустошення українських пам'яток, наскільки важливим є публічно висловлений спротив проти такої явної ненависті та наскільки необхідним є заклик до місцевої влади, а також правоохоронних органів для належного захисту таких місць», — пише Адам Боднар.

У листі зазначено, що одним із найбільш негайних завдань, що вимагає набагато більшого втручання державних органів та установ, ніж досі, є, наприклад, підготовка повного переліку пам'ятних знаків та місць поховань. Речник пригадує, що польська сторона, як і українська, зобов'язалися це зробити у двосторонній угоді обох урядів про охорону місць пам'яті та спочинку жертв війни та політичних репресій, укладеній у Варшаві 21 березня 1994 року.

На думку Адама Боднара, відсутність такого комплексного переліку, а також обмеження інтересу держави лише до пам'ятних знаків, розміщених «легально», призводить до того, що захист прав меншин на вшанування історичної пам'яті не буде ефективним.

«Тому я сподіваюся, що згаданий заклик, і перш за все особисте втручання пана президента у справу гідного вшанування української громади в Польщі, становитиме додаткову гарантію поваги прав цієї меншини», — резюмує омбудсмен.

Опрацював на основі повідомлень **Павло ЛОЗА**
Більше новин шукайте на сайті: nasze-slowo.pl

ПОДІЇ

Свято «шашкевичівки» в часи пандемії

Попри те, що обмеження, пов'язані з пандемією коронавірусу, загострюються, учні та вчителі української школи в Перемишлі відзначили – наскільки це було можливо – її щорічне свято. Воно завжди випадає на 6 листопада, це – день народження патрона школи, отця Маркіяна Шашкевича. Цього разу подія співпала з останнім днем перебування учнів початкових (1-3) класів у стінах закладу – вони саме мали переходити на дистанційне навчання. Із цього тижня діти, які досі ще могли спілкуватися з друзями та вчителями у своїх класах, долучаться до старших учнів, які вже кілька тижнів навчаються онлайн. Новий режим триватиме як мінімум до кінця листопада. Учні зможуть повернутись до шкіл лише тоді, коли зменшиться кількість заражень коронавірусом, а коли саме це станеться – поки що складно передбачити.

Тож варто радіти і малим успіхам – як-от тому, що, хоч і в гібридному режимі, та все ж вдалося відзначити свято школи, якій невдовзі, у вересні 2021-го, виповниться 30 років. Багато батьків, які зараз приводять на уроки своїх дітей, самі є випускниками «шашкевичівки». Це створює у школі особливу атмосферу тягlosti поколінь. Як завжди, особливо тишили малюки, які бігали коридорами школи у вишиваних сорочках та бавилися в ігри, які на цей день приготували вчителі та дирекція школи.

З огляду на те, що близько 70% дітей навчаються дистанційно, урочисті відзначення відбулися за допомогою комунікаційної платформи Teams, до якої о 10:00 приєдналися усі учні та вчителі. Частина вихованців раніше надіслала записані вдома відео, на яких вони зачитують вірші українських поетів, а також побажання для школи і своїх друзів, з якими зараз не мають змоги спілкуватися вживу. Усе це вчителі змонтували в одну презентацію, додавши туди фотографії класів.

Молодші учні, які були того дня в школі, брали участь у підготовлених для них спортивних змаганнях. Пізніше у класах провели інтеграційні заняття та запросили всіх на почастунок. Діти також дивилися зроблену старшими учнями та вчителями презентацію.

Винятковий для «шашкевичівки» настрій цього дня, попри всі складнощі, вдалося зберегти, хоч зараз це й нелегко здійснити. Молодші учні сумують за старшими друзями та атмосферою, яка панує в гамірних коридорах. У своїх побажаннях вони

часто говорили, що зичать усім здоров'я, щоб ніхто не хворів на коронавірус чи грип, і щоб старші учні скоріше повернулися. Здається, діти все-таки сподівалися, що радше ситуація повернеться до норми, аніж вони самі муситимуть перейти на дистанційне навчання, як старші учні.

«Безпека понад усе, – повторює свої слова з відкриття навчального року заступниця директора школи Іванна Баран. – Усі ми хочемо, щоб школа функціонувала як зазвичай, і саме тому мусимо знову зціпити зуби та дотримуватися правил. Важко передбачити, чи це буде до кінця місяця чи до початку весни – ми стараємося бути готовими до кожного варіанту. Але маємо надію, що все закінчиться добре, усі ми будемо здорові та повернемося до праці й навчання».

Кася КОМАР-МАЦИНСЬКА

Фото авторки статті

Конкурс української пісні онлайн

8 листопада відбувся XVI Конкурс української пісні «З підляської криниці», одна з найважливіших подій Союзу українців Підляшшя. Цього року, з огляду на пандемію, не вдалося провести конкурс навесні. Організатори розраховували на те, що виконавці українських пісень зможуть зустрітися у Більську-Підляському восени, однак прийшла «друга хвиля коронавірусу» – і знову не вдалося. Тому, зрештою, конкурс пройшов у режимі онлайн.

Зацікавлення конкурсом було великим від самого початку, тому кожного року, починаючи з 2004-го, до Більська-Підляського з'їжджалося багато виконавців українських пісень, передусім з Підляського воєводства. Цього року бажаючих також було немало – 57 учасників програми. Переважали солісти та малі групи – дуети, тріо та квартети, але були також ансамблі. Виступали співаки не лише з Підляського воєводства, але й діти з Любліна та міжшкільних пунктів навчання української мови в Лідзбарку-Вармінському і Доброму Місті. Вже вкотре у конкурсі взяли участь виконавці з Леґіонова, що коло Варшави. Вперше виступали співаки з України – солісти, дуети та ансамблі, згуртовані при Товаристві «Холмщина» в Городку.

Переважав опрацьований фольклор та естрадна пісня, менше було місцевих народних пісень. Шкода, бо на Підляшші завжди можна записати багато обрядових і ліричних творів, які варто представляти саме на таких конкурсах. Однак виконавці, здається, воліють знайти пісню в інтернеті, ніж записати від старшої жінки з села щось тутешнє, старовинне. Проте було кілька цікавих виступів – на увагу заслуговує, перш за все, народна співачка Віра Ничипорук із Малинник, яка заспівала давню чумацьку пісню, популярну колись на Підляшші – «Там, в Кійови на риночку». До стародавнього репертуару звернулися теж жінки з Нурця-Станції та кілька молодих співачок. Гарно заспівали малі дівчатка – Ксеня і Катерина Парфінюк.

У категорії опрацьованого фольклору цікаво виступили маленькі співачки з «Гілочки» з Черемхи. Народну пісню в різного роду обробках виконувала цього року найбільша кількість виконавців, передусім дуєтів та ансамблів, загалом – 24 учасники.

Вже багато років молоді співачки цікавляться естрадною піснею. Не буде перебільшенням сказати, що рівень презентацій кільканадцятирічних солісток з Гайнівки і Більська-Підляського був дуже високим. Оригінально з гітарою виступила Іванка Купріянович з Любліна. З-посеред ансамблів варто згадати Студію пісні Гайнівського будинку культури та колектив «Мікрон» з Білостока.

Конкурс української пісні «З підляської криниці» популяризує український різножанровий репертуар, а серед його учасників є не лише виконавці з українського середовища, але теж солісти і колективи, які співають білоруські або польські пісні. Тішити, що конкурсом дуже цікавляться діти і молодь. Єдине, що хотілося б – аби традиційні пісні, співані українськими говірками, були представлені ширше. Бо ж сенс таких конкурсів полягає не лише в тому, щоб виявити найбільш обдарованих співаків, але також щоби зберігати народну підляську пісню з її місцевою мовною та виконавчою специфікою. ■

Людмила ЛАБОВИЧ

Продовження з 1 сторінки

– Звичайно, фейсбук-сторінка допомагає зацікавити людей передачею. Тут ми також можемо інформувати наших глядачів, наприклад, про зміну години чи навіть дня виходу передачі в ефір – на що ми, на жаль, не маємо впливу, – пояснює Яна Стемпневич.

Редактори також постійно думають над тим, як зацікавити програмою нового глядача. Слід згадати, що впродовж останніх років нового українського глядача намагаються привабити до себе і комерційні телеканали. Улітку цього року регіональна телевізійна станція у Вроцлаві «ЕCHO 24» випустила нову передачу «Добрий день у Вроцлаві» («Dzień dobry we Wrocławiu»), спрямовану до українських жителів міста. А у вересні 2017 року на варшавському телеканалі «Superstacja» вийшла щотижнева інформаційно-публіцистична передача «На часі UA». Вона була скерована до українців, які нещодавно приїхали до Польщі. Її журналісти, зокрема, давали відповіді на важливі щоденні питання та поради, які полегшували життя українців у Польщі. Проект проіснував лише кілька місяців.

– Вони так, як і ми, шукають відповіді на питання, чого хоче глядач і як залучити молоде покоління. Звичайно, приваблювати можна скандальними матеріалами, але ми таким займатися не будемо, бо маємо свою місію. Думаю, що наші запити співпадають з запитамі редакції «Наше слово»: як достукатися до читача, а особливо нового, – каже Андрій Вархіл.

Хто вміє знімати? Запрошуємо!

Нові проблеми у «Теленовін» виникають у зв'язку з пандемією коронавірусу.

– Радіопрограми чи газетні статті можна зробити і через телефон, а на телебаченні потрібна картинка. А з чого її зараз робити, якщо подій обмаль? – розмірковує головний редактор. – Наша передача завжди орієнтувалася на події, організовані різними українськими організаціями у Польщі. А зараз активність впала майже до нуля. Звичайно, дещо проходить онлайн, і ми можемо зробити про такий захід якусь коротку новину. Проте не зробимо великого сюжету, як це було раніше. А програму, яка триває 24 години, треба чимось заповнювати, – зізнається головний редактор «Теленовін».

Зараз робота з підготовки програми відбувається дистанційно, а не у студії за участю редакторів. У зв'язку із пандемією у редакторів передачі з'являються нові пропозиції.

– Оскільки ми зараз через обмеження не можемо особливо їздити на зйомки, то шукаємо операторів на місяцях, які живуть поза Варшавою. Якщо хтось має цікаву ідею для матеріалу про українську громаду в Польщі та відповідні операторські вміння, то просимо зв'язуватися з нами. Ми радо поговоримо про співпрацю, – заохочує Яна Стемпневич.

Сконтактуватися з редакторами «Теленовін» можна через фейсбук-сторінку (Telenowyny Теленовіни). ■

Павло ЛОЗА

УКРАЇНА

Мирні плани щодо Донбасу. Mission impossible?

Україна підготувала новий план врегулювання конфлікту на Донбасі. Зокрема, він передбачає проведення 31 березня 2021 року виборів у районах, які на даний час контролюються бойовиками. Наразі це здається нереальним. Нещодавнє припинення вогню дедалі частіше переривається пострілами.

Золоте — невелика місцевість на Луганщині, частина якої фактично прилягає до лінії фронту. У жовтні саме тиша впадала в очі, а точніше у вуха. Пострілів не було чути. Коли мені довелося там бути у липні, нашу розмову з місцевою активісткою у центрі Золотого-4 перервали звуки пострілів, які перетворилися в інтенсивний вогньовий бій з використанням гранатометів і мінометів. Для місцевих жителів це була звичайна справа, адже раптові обстріли траплялися часто.

Через два дні, 27 липня, набрало чинності рішення щодо припинення вогню, і вздовж кордону на Донбасі дійсно стало тихіше. Це підтвердили у жовтні не лише жителі Золотого, але також Торецька, Трьохізбенки та Авдіївки.

— Тихо, але це як спокій перед грозою, — сказала в Авдіївці власниця невеликого продуктового магазину на околиці міста.

Для неї це вже друга війна. Перша була в Абхазії, звідки вона втекла у 1993 році, друга війна знайшла її у 2014 році в Україні.

Той факт, що вздовж лінії розмежування довжиною майже 450 км, яка і є фактично лінією фронту, стало тихіше, не означає, що обстрілів немає взагалі. У неділю, 15 листопада, за інформацією прес-центру Операції об'єднаних сил, бойовики здійснили один обстріл українських позицій поблизу Мар'їнки.

Жодних вимог до Росії

Насправді саме так можна резюмувати ймовірний план врегулювання конфлікту, який опублікували деякі українські медіа.

Україна не повинна висувати «жодних вимог до Росії», однак російський план повинен бути затверджений у Верховній Раді України. Тільки після цього можливий обмін в'язнями. Паралельно розпочинається розведення сил у чотирьох нових точках: Слов'яносербськ, Петрівка, Нижнєтепле, Григорівка. Українська сторона підтвердила узгодження цих ділянок.

Російський план передбачає внесення українським президентом проекту змін до конституції про створення у складі України окремих районів строком до 2050 року. Одночасно зі змінами до конституції має бути прийнятий новий закон про особливий статус. Цим законом передбачається розміщення Збройних сил України на території Окремих районів Донецької та Луганської областей (ОРДЛО) лише за рішенням їхніх районних рад, заборону жителям інших регіонів збиратися в ОРДЛО на акції чисельністю понад 100 осіб, а також додаткові повноваження для районних рад ОРДЛО (на відміну від інших районних рад адміністративних одиниць за законодавством України).

Українська дорожня карта

У відповідь на російський план українська сторона підготувала власний «План спільних кроків». Його представили Тристоронній контактній групі з мирного врегулювання ситуації на сході України (ТКГ). Про деталі плану 5 листопада поінформував голова делегації України в ТКГ, перший президент України Леонід Кравчук в інтерв'ю агентству «Інтерфакс-Україна».

На думку Кравчука, для завершення конфлікту та демілітаризації ОРДЛО «всі збройні формування, наїманці, озброєння, все повинно бути виведено з цієї території, незаконні збройні формування повинні бути розпущені» вже на початку 2021 року. Наступний крок — відновлення українського контролю над кордоном.

Передбачено амністію для тих, хто не має відношення до вбивств, але водночас кримінальну відповідальність мають понести замішані в убивствах. Це питання, на думку Кравчука, повинно бути чітко врегульоване.

В українському плані зазначено, що до середини листопада 2020 року міжнародні організації, включно з Міжнародним комітетом Червоного Хреста, отримають необмежений доступ до всіх утримуваних осіб. До 15 грудня повинно бути проведене остаточне взаємне звільнення утримуваних осіб за принципом «усіх на усіх».

Колишній президент також зазначив, що Спеціальна моніторингова місія Організації з безпеки і співробітництва у Європі (ОБСЄ) повинна бути збільшена до 1500 осіб і отримати безпечний доступ до всієї території України.

Виконання цих пунктів, на думку Києва, відкрило би шлях до проведення місцевих виборів на території ОРДЛО не пізніше 31 березня 2021 року. Вибори повинні бути проведені відповідно до конституції та законів України і з дотриманням стандартів ОБСЄ.

Тому, на думку Кравчука, слід прийняти закон про особливості проведення місцевих виборів в ОРДЛО. Керівник ТКГ також заявив, що в рамках реалізації особливого порядку місцевого самоврядування в ОРДЛО пропонується створити Вільну економічну зону, яка повинна діяти «орієнтовно до 2050 року».

Кравчук підкреслив, що запропонований Києвом план не є спробою замінити чимось новим Мінські угоди та «нормандський формат».

Росії «спільні кроки» не подобаються, Київ допрацьовує деталі

Незважаючи на переконання Кравчука, що український план аж ніяк не нівелює Мінські угоди та «нормандський формат», повноважний представник Росії у ТКГ Борис Гризлов звинуватив українську сторону саме у цьому. «Це не проект спільних дій, це проект, спрямований на ревізію Мінських угод», — прокоментував Гризлов російському виданню.

Ймовірно, в українському плані Кремлю не сподобався порядок виконання «Мінська». В українському документі чітко зазначено, що вибори повинні проводитися відповідно до українського законодавства лише після роззброєння і видалення незаконних збройних формувань та отримання Україною контролю над кордоном. Росіяни наголошують на положеннях Мінських домовленостей, в яких пункт про відновлення України контролю над кордоном стоїть після пункту про проведення виборів. Гризлов також додав, що «представлений проект плану — це чергова імітація переговорного процесу з єдиною чітко висловленою метою: скликання чергового саміту у нормандському форматі».

Вочевидь, Києву та особисто Зеленському важливо скликати наступний нормандський саміт, адже останній раз його проводили у грудні минулого року.

«Нормандський формат» гарантує Україні, що переговори з Росією тривають, і не дозволяє Росії змусити Київ розмовляти з лідерами самопроголошених республік напряму. Адже тоді би це означало, що Україна визнає внутрішній характер конфлікту на Донбасі, а Росія не має до нього жодного відношення.

13 листопада було оголошено, що українська сторона підготувала нові деталі плану, які насамперед стосуються порядку передачі контролю над кордоном України.

Новий пропускний пункт відкрито, однак пройти через нього не можна

У суботу, 14 листопада, президент Зеленський російською мовою звернувся до жителів частини Донбасу, яка перебуває під контролем проросійських бойовиків.

Він запевнив, що Україна відкрита для них — усі контрольно-пропускні пункти в'їзду-виїзду (КПВВ) на лінії розмежування з ОРДЛО працюють, включно з двома новими. Разом з ними відкрито сервісний центр, в якому мешканці ОРДЛО можуть отримати пенсії, соціальні виплати та інші послуги.

Нові КПВВ відкриті 10 листопада також у Щасті та Золотому у Луганській області, проте бойовики з іншого боку не дозволяють перетинати лінію розмежування в тих місцях.

— Хочу звернутися до наших громадян, до наших українців, які знаходяться на тимчасово окупованих територіях. Ви бачите самі все. Україна для вас відкрита у всіх сенсах цього слова. Ви знаєте, хто блокує КПВВ з іншого боку, хто розділив нас... Сьогодні Україна робить усе, щоб це завершилось. І коли я кажу «це», я не лише про КПВВ, я про те, що відбувається вже сьомий рік, — висловився Зеленський.

Але якщо неможливо забезпечити нормальне функціонування КПВВ, незважаючи на попередні домовленості, важко сподіватись, що запропонований Україною мирний план буде реалізований. Тим паче, що припинення конфлікту на Донбасі — далеко поза межами інтересів Кремля.

Петро АНДРУСЕЧКО, Київ

ПУЛЬС УКРАЇНИ

● **На коронавірус захворіли Зеленський, Єрмак, Разумков і Степанов.** 9 листопада на фейсбук-сторінці Офісу президента (ОП) з'явилося повідомлення: «На жаль, у президента України Володимира Зеленського позитивний тест на коронавірусну інфекцію COVID-19. Глава держави почувається добре і продовжуватиме виконувати свої обов'язки в дистанційному режимі на самоізоляції». Сам Зеленський теж написав: «Немає у світі щасливчиків, для кого б COVID-19 не становив загрози. Попри усі карантинні заходи, я теж отримав + результат. В мене 37,5, а всім бажаю 36,6! Втім, почуваюся добре. Обіцяю ізолюватися і продовжую працювати. Більшість долає COVID-19. І я теж це пройду. Все буде добре!» Згодом підтвердили коронавірус й у голови ОП Андрія Єрмака. Незважаючи на легкий перебіг хвороби, обидвох чоловіків помістили в елітну лікарню для українських чиновників «Феофанія». Позитивні тести на коронавірус також отримали спікер Верховної Ради Дмитро Разумков і міністр охорони здоров'я Максим Степанов. Вони перебувають на самоізоляції та почуваються нормально.

● **В Україні ввели карантин «вихідного дня».** Українська влада спробувала піти на компроміс між повним локдауном і вільною роботою закладів торгівлі та харчування. Було вирішено до 30 листопада закривати магазини, кафе, фітнес-зали, але тільки у суботу та неділю. Торгівлю дозволяють, якщо не менше 60% площі магазину займають продукти, корм для тварин, ліки, медичні вироби. Підприємці масово вийшли на протести, а деякі великі міста відмовилися запроваджувати такі обмеження, зокрема Черкаси, Львів, Дніпро, Житомир, Тернопіль, Одеса, Івано-Франківськ тощо. Мер Львова навіть видав розпорядження, в якому оголосив усі вихідні до кінця місяця робочими днями. Карантин увійшов у дію 14 та 15 листопада. Не дивлячись на заборону, низка закладів не закрилася, поліція проводила рейди та штрафувала порушників.

● **Відбувся другий тур місцевих виборів.** У неділю, 15 листопада, волевиявлення відбулося у тих містах, де кандидати в мери не змогли одразу подолати позначку у 50%. Другий тур місцевих виборів, зокрема, пройшов в Одесі, Херсоні, Луцьку, Сумах, Краматорську, Кам'янці-Подільському та Українці. Результати першого туру рахували незвично довго, через нову і складну виборчу систему, недосвідченість членів виборчих комісій та пандемічні ускладнення. У Києві довго була інтрига щодо того, чи буде другий тур, чи чинний мер переміг у першому турі, але зрештою головою столиці залишився Віталій Кличко, який отримав 50,5% голосів виборців.

● **Українська компанія «Біофарма» завершила клінічні випробування імуноглобуліну «Біовен».** «Клінічні дослідження розпочато в травні, рандомізовано 66 пацієнтів із тяжким перебігом хвороби, до дослідження залучено 9 баз. Дослідження завершено в жовтні, — написав у фейсбуці співвласник компанії Костянтин Єфименко. За його словами, використання препарату в комплексі терапії коронавірусної пневмонії у порівнянні зі стандартною терапією дозволяє: скоротити летальність у чотири рази — з 23,6% до 6,25%; скоротити середній час до настання покращення з 9 до 5 днів; скоротити час потреби в госпіталізації в умовах стаціонару на 3-5 днів. «Сьогодні триває 18 клінічних досліджень імуноглобуліну у світі. Всі вони розпочаті глобальними міжнародними компаніями переважно у США та Західній Європі, проте «Біофарма» — перша компанія, яка розпочала клінічні дослідження і перша, яка їх завершила», — стверджує Єфименко. «Біовен» було включено до протоколу лікування COVID-19 в Україні.

Підготувала Тетяна ДАНЮЧЕНКО

Дипломатичні та суспільні скандали на фоні історичної пам'яті

СТЕПАН МІГУС,
голова
Ольштинського
відділу
Об'єднання
українців
у Польщі

Здавалося б, у польських обвинуваченнях на адресу українців уже нічого не може вразити. Однак достатньо було відвідати цвинтар в Єдвабні (не плутати з Єдвабним на Підляшші), що у Щитновському повіті Вармінсько-Мазурського воєводства. Саме там біля костелу я натрапив на пам'ятник — як виявляється, встановлений цього року, — який засуджує... геноцид поляків українцями! Наводжу мовою оригіналу:

«W hołdzie Polakom zamordowanym w wyniku zbrodniczych działań zbrojnych formacji ukraińskich nacjonalistów, w tym ofiarom ludobójstwa na Wołyniu, Polesiu i w Małopolsce Wschodniej oraz zbrodni dokonanych na Lubelszczyźnie i Podkarpaciu w latach 1939-1947» («На честь поляків, убитих у результаті бойових дій українських націоналістичних формувань, зокрема на Волині, Поліссі та у Східній Малопольщі, а також жертв злочинів, скоєних у Люблінському воєводстві та на Підкарпатті у 1939-1947 роках»).

Отже, поляки — всюди жертви, патріоти, герої національно-визвольних змагань, а українці — масові вбивці та суцільні націоналісти, що чинили геноцид чи то на Волині, чи на Люблінщині і Прикарпатті. Тому їх і спіткало те, що спіткало — акція «Вісла» через два роки після війни, концтабір у Явожні, розстріли, польські і радянські комуністичні тюрми і табори, арешти і тортури у 50-х і пізніших роках, зокрема на Вармії та Мазурах. Але не буває такого, що одні народи — білі й пухнасті, а інші — самі головорізи.

Місця пам'яті на цвинтарях

Плекання пам'яті про тих, що відійшли у вічність, — і не лише рідних та близьких — заслуговує на найвище визнання. Перші листопадові дні, зокрема й у Польщі — це саме той час, коли місця поховань відвідують сотні тисяч, якщо не мільйони людей, вшановуючи пам'ять померлих. До цих вшанувань звикли вже й місцеві українці, хоч у нас є своя древня традиція — відвідувати могили на Великдень та після нього. Люди, над місцями спочинку яких слід схилитися (чи це поляки, українці, німці, чи представники інших національностей), — це мільйони жертв воєн, міжнаціональних кривавих конфліктів, регіональних міжусобиць.

Усім їм, а передусім — невинним закатованим, убитим і тим, що віддали своє життя за священну справу, — належить пам'ять. У Польщі, зокрема біля Елка, що у Вармінсько-Мазурському воєводстві, знаходиться великий цвинтар окупантів з Вермахту, які загинули не лише на цих територіях. Є в колишній Східній Пруссії і ціла низка військових цвинтарів солдатів Червоної армії та загиблих жовнів різних, часто ворожих, формувань, що полягли під час I Світової війни та попередніх конфліктів.

На єдвабнянському цвинтарі, окрім приватних могил, — лише згадане анти-

українське пам'ятне місце (на фото). Немає хреста, присвяченого жертвам II Світової війни, убитим у Катині офіцерам чи навіть засланим до Сибіру полякам. Зате цього року у липні з'явився символічний пам'ятник, що вшановує поляків, яких чи не по всій території довоєнної Речі Посполитої нібито масово вбивали українські головорізи. Тільки на Вармії та Мазурах є схожі символічні могили на цвинтарях в Ольштині, Нідзіці, Зельонці-Пасленській. Задля справедливості слід зауважити, що на польському пам'ятнику є також напис, яким вшановують українців, що рятували поляків від націоналістів. На згаданих кладовищах кожного року в липні зустрічаються римо-католицькі віряни, представники державної влади та місцевого самоврядування, підтримуючи тим самим комуністичні стереотипи та їхню ж «правду».

Українські ж місця пам'яті у Польщі, встановлені самими українцями, найчастіше — на підставі міждержавного порозуміння, завжди в небезпеці. Достатньо згадати Монастир, Верхрату, Грушовичі, Білосток та цілу низку інших поховань, які не один раз руйнували «невідоми». Хоча є навіть відеозаписи, цих людей досі не покарали.

Зате польська влада рішуче, а часто й недипломатично, реагує на неправильне, на її думку, ставлення до місць польської пам'яті в Україні. Улітку медіа повідомили, що на пам'ятнику полякам в Гуті-Пеняцькій на Львівщині з'явилася дошка зі словами: «бандити з Армії крайової». Проти цього виступив посол РП Бартош Ціхоцький, потім — прем'єр Матеуш Моравецький, який у твіттері написав: «я з обуренням сприйняв інформацію про нову дошку в Гуті-Пеняцькій — місці смерті багатьох поляків. Ми не погоджуємося на стирання пам'яті про жертв українських шовіністів і спроби переписування історії. Завдяки героїству Армії крайової (АК) смерті з рук звірячих катів unikнули тисячі людей».

Історична політика та дипломатичні скандали

Звісно, розміщення образливих написів на пам'ятниках та могилах — неприпустимо. Але образою і приниженням для українців так само є згадані вислови, тим більше, що розслідування подій у Гуті-Пеняцькій ще не завершено.

Це село, у якому проживали переважно поляки, від весни 1942 року було головною базою більшовицької партизанської групи. Там діяла й польська самооборона АК.

У лютому 1944 року там знищили всі 172 будинки і всіля мирних мешканців — за різними оцінками, від 200 до 800 людей. Врятуватися вдалося одному місцевому поляку, що втік через отвір, яким випускали з хати домашню птицю. Він дістався до іншого польського села — Гутища. За його словами, нападники були у німецьких мундирах та розмовляли німецькою мовою. У польській історичній літературі популярною є теза про знищення Гуті-Пеняцької частиною дивізії «Галичина». Однак, за твердженням львівського історика Андрія Боляновського, на тій території тоді не діяв жоден із під-

розділів цієї дивізії. Гуту-Пеняцьку, за словам мешканців сусідніх сіл, ймовірно, спалили три німецькі формування через зникнення двох їхніх офіцерів. Польська ж сторона звинувачує, окрім дивізії «Галичина», ще й УПА та українську допоміжну поліцію. Неупередженим людям зрозуміло, що чимало справ, пов'язаних зі знищенням села і вбивством мешканців Гуті-Пеняцької, потребують об'єктивних досліджень. Як, зрештою, і багатьох інших трагічних сторінок історії Польщі та України — наприклад, тих, що стосуються села Сагринь у Люблінському воєводстві. Після таких звірств неможливо називати воїнів Армії крайової «героями, які врятували тисячі людей».

Минулого вже не змieniш, але можна змінити ставлення до тих страшних подій, часто спровокованих окупантами — чи то німецькими, чи більшовицькими. Далеко не без гріха були й одвічні сусіди — поляки і українці. Без неупередженого аналізу подій та їхніх причин нам не подолати розбрату. Усі українські президенти, крім Віктора Януковича, вибачалися за кривди, завдані українцями. Пробачення просив у поляків глава Української греко-католицької церкви Святослав. Але нині не змінилося майже нічого, навіть навпаки — звинувачення посилюються. Роковини Волинської трагедії, та й не лише вони, вкотре стають нагодою для цього.

Поганий приклад подають «згори». Ідеться про неадекватні, не підтверджені історичними фактами вислови очільників держави, політиків, найчастіше радикально правих або лівих, які потім підхоплюють «кресові організації», віряни, частина громадськості. Абсолютно легковажне ставлення до України, якщо не невігластво, показав нещодавно у Берліні посол Анджей Пшилембський. Український дипломат Андрій Мельник в одному з інтерв'ю сказав про щонайменше 8 млн українських жертв II Світової війни. Пшилембський у відповідь написав обуреного листа, у якому звинуватив Мельника у брехні. Лист опублікувала «Газета Виборча». Так, польський посол заявив про щонайбільше 1 млн українських жертв і додав, що решта загиблих «були євреями». При нагоді звинуватив у вбивствах і українців, згадавши і Волинську трагедію, і службу в концтаборах.

«Цей ганебний лист — черговий доказ того, що Польща добивається монополії на роль головної жертви війни і хоче применшити інші народи, які в часи війни теж постраждали», — так відреагував на дії Пшилембського Андрій Мельник.

Суперечка між послами вплинула і на справу встановлення в Берліні пам'ятника польським жертвам II Світової війни. «Газета Виборча» з посиланням на свої джерела у німецькій столиці написала, що розгляд цього питання можуть перенести.

Шлях до порозуміння

Усі ці інциденти не сприяють порозумінню між Україною та Польщею. Хіба може допомогти стати на крок ближче до цього, наприклад, вересневе інтерв'ю архієпископа Мечислава Мокшицького, митрополита Львівської римо-католицької церкви в Україні, люблінському суспільному радіо? У ньому він говорив про український націоналізм як про одну з найсерйозніших проблем, з якою стикається римо-католицька церква в Україні. Особливо Мокшицький був занепокоєний тим, що цей націоналізм найсильніший в... Українській греко-католицькій церкві і саме він нібито обмежує діяльність римо-католиків. Проти таких недопустимих і неправдивих висловів рішуче виступила львівська інтелігенція.

«Хочемо запитати Вас: неодноразово вживаючи словосполучення «український націоналізм», яке значення Ви у нього вкладаєте? Яким саме видом націоналізму Ви гавруєте українців? Адже сьогодні щодо визначення цього поняття висловлено багато поглядів, а згідно з працями відомих у світі науковців існує досить багато його різновидів, і далеко не кожному дається негативна оцінка. Адже загальновідомо, що навіть народи Європейського Союзу, об'єднані в єдину спільноту, оберігають і плекають кожен свою національну ідентичність», — пишуть українці у відкритому листі до Мечислава Мокшицького.

Єдиний шлях до нормалізації політичних відносин між Україною і Польщею — у спільному аналізі історії, що спирається на правду. Варто пригадати заклик Івана Павла II до українського і польського народів: «Настав час звільнитися від болісного минулого!.. Нехай прощення — дароване й отримане — розіллється, немов цілющий бальзам, у кожному серці. Нехай завдяки очищенню історичної пам'яті всі будуть готові поставити вище те, що об'єднує, а не те, що розділяє, щоб разом будувати майбутнє, засноване на взаємній повазі, на братерській співпраці та істинній солідарності». Та чи зацікавлені в цьому і чи розуміють це представники нинішньої влади? Новий міністр освіти і науки польського уряду вже заявляє про переписування підручників історії, які, на його погляд, замало показують шляхетність, героїстство і правильність виборів польського народу. Українська влада усе частіше піддається забавкам Кремля. Якою ж може бути відповідь щодо шляхів до злагоди? Насамперед варто закликати обидві сторони до більшої відповідальності, бо без неї з усіх сторін і далі лунатиме брехня, як-от у згаданому Єдвабні. Скільки ще таких сіл, містечок та міст є та буде над Віслою? Як довго ще одні будуть лише святими, а інші — затаврованими злочинцями? ■

Степан МІГУС
Фото автора статті

ІНТЕРВ'Ю

Нове звучання бойківської традиції

Народна співачка, учасниця гурту «Відим» та авторка сольного проєкту «Бойківські голоси Бескидів»* Дарія Косек із Сянока розповідає, як виникла ідея виконувати бойківські пісні у незвичному аранжуванні, чому її надихає місце, в якому живе, та де можна знайти прояви автентичної культури її предків.

Здається, ми більш-менш знаємо, чого можна очікувати від музики з гір. А як звучатимуть бойківські голоси у твоїй інтерпретації?

Почну з того, що проєкт «Бойківські голоси Бескидів» я реалізую завдяки тримісячній стипендії від міністра культури Польщі в межах програми «Культура в мережі». А ідея виникла, коли я вирішила презентувати кілька бойківських пісень, якідесь почувала чи знайшла у збірці «Сяноцьке-Кросненське, всі роботи» Оскара Кольберга. Мені захотілося привернути увагу до бойківської культури. Бо насправді ми багато знаємо про культуру лемків чи гуцулів, але у районі українських Карпат жили та творили також і бойки.

Бойківські пісні, які я виконую, не звучать у традиційній формі. Ми вирішили збагатити їх легким аранжуванням, використовуючи колісну ліру та два давні струнні інструменти: фідель та віола да гамба. Разом вони дуже гармонійно звучать, тож ми із акомпаніатором Мацеєм Гадрноу вирішили їх поєднати.

Чому ти відійшла від суто автентичного звучання з використанням притаманних для музики гір духових інструментів?

Я завжди хотіла грати з музикою. Але хочу зазначити, що мелодія і слова пісень не відрізняються від оригіналу — я того тримаюся. Ми не використовуємо традиційні інструменти гір — трембіти, дрімби, сопілки, цимбали чи бубон. А застосовуємо колісну ліру — це відкриває нові можливості, в сучасному інструменті дуже багато струн і відтінків звучання. Також фідель та віола да гамба — вони походять не з гір, а з Західної Європи, але відповідають специфіці бойківської музики. Поєднання цих інструментів дає цікавий ефект і творить своєрідний настрій.

Територія етнічної Бойківщини сьогодні розрізана кордоном. Зі східного боку проживають бойки, із західного — залишилися гори та ліси.

Звісно, є Східна і Західна Бойківщина, проте коли я обираю пісні, їх не розділяю. В цьому проєкті я записала чотири пісні: одну а капела і три з акомпанементом. Серед них лише одна походить з тієї території, що належить Польщі, — це пісня «Червена ружа». Решта — пісні зі Сходу. Одна з них «Ой у дівойки» — це, в принципі, колядка для дівчини, щоб швидко вийшла заміж.

Колядка?

Так. Тільки не релігійної тематики, а побутової, як шедрівка. Я знайшла колядку для молодої, хочеться ще знайти таку для молодого. Третій твір «На високій полонині» — це жнивна пісня. Її я вперше почувала в «Курбасів» і вирішила зробити в своєму аранжуванні. Остання пісня «Чернюшко душко» походить з села Вовків. Її я вже давно чула на диску проєкту «Берви», її там співали мешканки цього села.

Пісні, про які ти говориш, різноманітні і за обрядовістю, і за темою. Це дає можливість відчувати бойківську культуру з різних сторін. А чи можна ще знайти прояви живої бойківської культури поза межами України?

Це вимагає досліджень. Сподіваюсь, є ще на Вармії і Мазурах люди, які пам'ятають бойківські пісні. Треба їх

просто знайти. Є такий гурт «Сусідойки», вони навіть робили майстер-класи та пропагували на Півночі бойківські мелодії. Треба згадати, що багато бойків було виселено на Східну Україну, в Донбас. Там теж можна шукати, хоч ті люди, певно, вже і по всій Україні могли пороз'їжджатися.

А у Сяноці, де ти живеш? У передгір'ї Західної Бойківщини чи на цій території можна ще знайти хоч когось, хто зберігав би бойківську пісню?

Тут сильно відчувається різниця у відсутності бойківської культури в порівнянні із лемківською, збереженою у сусідів. Причин такої ситуації багато. Загалом вважається, що Західна Бойківщина — це територія від Ослави до кордону з Україною. Мої бабуся і дідусь зі сторони мами походять з Довжиці біля Цісної, це Бойківщина. Але вони ніколи не казали, що вони бойки. Навіть я їх колись питала: чи вони бойки чи лемки? А вони відповіли, що просто українці. А от мій вуйко одружився з лемкиною, і вони точно знали, що вона лемкиня, бо вона так себе називала. Треба теж пам'ятати, що тоді люди по селах взагалі інакше себе називали, мали свої локальні назви. Хтось жив за горою — то був гірняком, а хтось в долині — то був долинянином. Отже, розрізнення, відомі серед етнографів, не завжди були відомі серед простих людей.

Але повертаючись до питання — людей, які зберігають бойківську культуру, особливо пісню, тут знайти важко. Більшість була переселена, а ті, хто повертався, швидко переходили до римокатолицького обряду і згодом вже не називали себе українцями чи бойками. Їм тут було дуже важко, і хоч зараз є люди, які намагаються повертати культурну пам'ять тієї землі, це радше любителі або етнографи. Так щоби тутешніх людей зустріти і сказати, що вони продовжують зберігати бойківську культуру — такого, на жаль, немає.

Так собі думаю, що взагалі серед українців «з Вісли» існують такі нашірвання різних, змішаних елементів української народної культури, що неймовірно важко вже «дистилювати» її древні, поодинокі елементи, як ось ця бойківська культура.

Це правда, українська культура зводиться до класичної вишивки, вінка і шароварів. Немає того регіонального розмежування. Ми пробуємо показувати те різноманіття в гурті «Відим», тобто співаємо пісні українських гір і називаємо їх регіоном свого походження. Поєднуємо також різні регіональні елементи у своїх строях — так, як поєднані між собою гори Карпати.

Згадала ти про «Відим», в якому співаєш вже багато років. Що спонукало тебе до того, щоби створити свій авторський проєкт?

В певному сенсі я хотіла віддати шану своїм бабусі і дідусю, які тут народилися та яких звізди виселили. В мені завжди був великий сентимент до Бескидів, мене завжди тягнуло сюди, в гори. Тому зараз живу тут і займаюся

Фото з власного архіву Дарії Косек (автор фото — Адам Яремко, графічне оформлення — Андрій Філь)

карпатською пісню. Коли я переїхала, усвідомила, що бойківським пісням справді присвячується мало уваги, лемківські пісні більш відомі, а в польському середовищі навіть більше за бойківські відомі польські. Вважаю, що треба показувати бойківську музику, бо у неї є великий потенціал. Лемки зі своєю сильною свідомістю швидко почали працювати зі спадщиною і багато зберегли, натомість бойки мають що наздоганяти. Пригадую навіть такі ситуації, коли приїжджала в Україну, і там на переселенців з Бескидів говорили просто «лемки», наче усі українці з польської сторони Карпат — то були лемки. Тільки декілька років тому почали звертати увагу на більш детальне розмежування тих етнографічних територій.

Чи є якісь особливості бойківської пісні, які її вирізняють?

Напевно, коломийки, хоч, звичайно, вони теж є в гуцулів. Проте ті бойківські поєднуються з так званим «вівканням», тобто заспівом, який має заохочувати до співу наступну людину. Це така своєрідна розмова. Для бойків притаманні також ладканки. Їх співають на весіллях, але теж на інших сімейних подіях чи обрядах. Утім, найбільше знаю таких, які співають при підготовці до вінчання: рванні барвінку, плетенні вінків, підготовці їжі чи заплітання коси молодій її подружками. Пригадую, що бабуся колись почувала, як я співаю. Вона підійшла до мене і сказала: «Ой, якби ти могла так ладкати». Це якось дуже мені запам'яталося. Я відповіла, що, може, колись і буду. Це здійснилось.

Хто впроваджував тебе в світ музики?

Перші, звичайно, були батьки. З татом ми слухали багато різної музики. Пригадую Квітку Ціsik та пісні з України на вінілових дисках. В моєму житті завжди було багато музики, від народження. Тато багато співав, він дуже музикальний, мав також свій ансамбль. Потім я співала в шкільному хорі у Білому Борі, який вів Богдан Фіцак. І в церковному хорі я співала, і в академічному, а потім якось так вийшло, що записалася до «Відим», і тут вже лишилась. Отже, найбільше заслуги у тому, що з'явився той бойківський проєкт, у Мар'яни Ярої (керівниці гурту «Відим»), а також у мого чоловіка. Вони завжди давали і дають мені поштовх до розвитку.

А як діє на тебе це гірське довкілля, в якому живеш?

Чи заохочує до співу?

Ну, так. Просто думаю, а якби ти мешкала, наприклад, біля моря, чи співала би бойківські пісні?

Мабуть, ні. Співати про гори на морі... мабуть, можна, але це не те саме. Тут вийдеш на полонину і просто хочеться співати «На високій полонині» або «Де гори Карпати». Це тут просто все під ногами відчуваєш. Ідеш на один горбочок, бачиш другий, і приємно на душі стає. Зразу хочеться співати (*сміється*).

Думаю, що це певний феномен. Бо культура — це людський витвір. Тут лишилися самі гори, земля і природа, а люди та їхня культура —десь інде. Бойківські пісні, відірвані від гір, землі і природи, звучать вже не так, зовсім по-іншому...

Безумовно, щось в цьому є. Мабуть, тому мене завжди тягнуло в Бескиди.

Пам'ятаєш, коли приїхала сюди вперше?

Пам'ятаю дуже добре. Це було в ліцей, ми приїхали на екскурсію зі своїм класом. Зупинилися на подвір'ї мого вуйка (брата мого діда зі сторони мами) в Ветлині, спали в шатрах. Він розказував нам про історію цієї землі, про свій життєвий досвід після того, як повернувся з Явужна до Ветлини. Це був для мене важливий виїзд, пригадую, що дуже важко було звідси виїжджати. Я собі тоді навіть сказала, що буду сюди частіше повертатися. Потім за кожним разом намагалася запам'ятати кожен куточок, це в мені сиділо. Вуйко показав мені теж місце, де жили мої дідусь і бабуся в Довжиці. Тоді ще більше захотілося тут жити.

Усім, кому також близький цей світ, але вони живуть далеко, можемо порадити слухати твої пісні. Де їх можна знайти?

Сайт проєкту ще в розробці, але вже працює фейсбук-сторінка «Bojkowski Głos Bieszczadu» — зараз там можна знайти дві пісні. Невдовзі вони разом з відео з'являться також на ютубі.

Виходить, що «культура в мережі» — це зараз найкраща, і навіть єдина відповідь творчого середовища на пандемічні реалії?

Так, але це не те саме, що живе спілкування з музикою. Звісно, звук можна зробити, але грати концерт онлайн важко, втрачається атмосфера. Немає зустрічі з іншою людиною, не видно її реакції, не відчувається настрою. В мережі можна лише поставити лайк, а коли йдеш на концерт, то вся занурюєшся в те дійство. Можеш відчувати це на шкірі і в середині, не знаю...десь в серці чи навіть в шлунку. А коли сидиш вдома, перед комп'ютером, то завжди хтось або щось відволікає, ти вже не повністю присвячуєш себе культурному переживанню.

Як думаєш, зараз час, щоб сповільнитися і робити менше чи, може, шукати нові форми?

Робити, пробувати якось функціонувати. Варто цей час присвятити пошукам, творенню нових ідей, бо сподіваюся — скоро ситуація зміниться, пандемія закінчиться і всі повернуться до нормального життя. І можна буде з новою енергією увійти в майбутнє, яке вже скоро настане. ■

Кася КОМАР-МАЦИНСЬКА

*Східні Бескиди (в Польщі зветься Бешадами)

Ден Вшыткых Сьвятых – піл віка тому

Осіння меланхолія

Закінчення з попереднього номера →

Першого листопада з рана ишли-зме з мамом на цмонтір.

Помагали-зме нести вінці, сьвічки и чатину, кед удало ся до того дня перетримати хризантины, то и іх зме несли. Часом перше были юж морозны нocy, кед ся такой погоды сподівали, мама выкопували хризантины, всадили до відер з земльом и тримали іх в коморі, жебы не змерзли, а кед было тепло, жебы за скоро не переквитли. Мама все и на вшытко мали свої способы, іх жыты не розпещало, а зарадности вчыли ся з дітиньства од своїх родичів.

В тот ден около полудня на гробы предків приїжджали теты и уйкове, або знаемы родом з нашого села. Чекаючи на процесию, приходили до нас «загріти ся». Мама на тот ден, як пристало на добру газдыню, все рыхтували гостину. Обовязково товды были голубці, кобасяне мясо зо слоїків, яйця, ружови сыр (мама робили го на остро з паприком), огурки квашены, но и зо два пляцкы з ябками або зо сливками, сырик, ага, была ишы дріжджова булка зо сьїжым маслом и медом (з няньовой пасікы). Як ся, недай Боже, трафила пятниця, то о запаху кобасяного мяса ани не было што думати. Госьці товды мали пісну зупу и пероги або налисники, а решта як все. Кед человек на цмонтери здзебеніл, вшытко смакувало и тішыло, же тепло. Знате, кед гнеска о тім вшыткім подумам, не мам понятия, коли наші мама стигли того вшытко нарыхтувати и обийти газдівку? Певні лем товды, коли мы сме смачні спали...

Штука сьвічыня сьвічок на вітри

По полудни на цмонтір приходил римо-католицкї ксьондз з процесией и аж товды сьвітили-зме сьвічки. Не было то таке просте, бо сьвітичів (гнеска повідаме «знічы») не было тівко што тепер. Кед піду найглубше в памят, то тямлят ся мі лем сьвічки, такы звиклы, білы, «świece stołowe». З часом мож было купити барз маленькы сьвітичы, розмірово подібны до гнешніх підгрівачів, лем же были бляшаны.

За то треба было зачати іх сьвітити аж як процесия вказувала ся коло почты (містила ся в Грабанові каменниці перед цмонтерьом). Но бо од рана до того часу,

то бы ся юж до цна выпалили и то пару разы. Пізніжше зачали ся вказувати сьвітичы з білого або червеного шкла, без вкрывок и не были більшы як четверкове горнятко.

Признам ся вам, же з патычками переважні нарабляли лем мої старшы братя, бо хлопчыска все были спрытніжшы до того. Як в тот ден пришла вітерниця, певно сами добрі знате як то могло виглядати. Кед лем кус вітерок дакі подувал, то діти мали фурт купу занята, прецін наші цмонтері переважні сут на гірках, гладышівскі тіж. Жебы зробити для сьвічок даку затишыну, од стороны вітру ставляли-зме чатиновы голузкы. Часом ту ци там голузка ся заяла од сьвічки, оген товды зачынал тріскати и робило ся замішаня, при тім припалили-зме пару рукавиц або рукавил. Зато діти од маленького вчыли ся обходити з огньом. Вправы наберали при осінних, пастушых ватрах, при котрых одбывали ся незабыти и неповторны юж стрічы, тіж абсолютні незнаны для гнешньої дїтворы.

Коли ксьондз пішол юж з цмонтеря, з мамом зас ходили-зме по вшыткых гробах наших блискых и знаемых, гварили-зме за них Отче наш..., домів вертали-зме як ся змеркало. Як то добрі по такім активнім, цікавим и часто холоднім дни вернути до теплої хыжы, котру огрівал великі пец и серця наших Родичів – во Царствїї Твоїм помяни Іх Господи.

Дотля было лем о приємных річах, гостях, забаві, бо сьвічыня сьвічок для нас діти было забавом. Не споминала-м ишы о єднім обовязку, котри мусіл быти сповнени што дня, а в сьвяточни ден – для діти, не належал до приємных. Ходит о пасіня коров.

В будни ден выполняли-зме тот обовязок без шырманя, звичайні так треба было, але в сьвято хотіли-зме мати кус вільности. Зато з коровами переважні ишли няньо и то на цілий ден, але: *які там в осени ден*, – повідал Жид, кед нанимал люди до роботи. Зато в листопаді на полудне не зганяло ся коров з поля, лем аж гу вечерови. Мы з мамом вертали-зме з цмонтеря, а няньо з коровами з поля. Мы до хыжы, а родиче мусіли ишы обийти цілу газдівку, куры, качкы, уці и бараны треба было позаперати, накормити пару кони, пацята, подоїти коровы и зробити порядок з надоемым

молоком. Зато няньо пізно вечером ишли в тот ден на цмонтір. Пишу о тім, бо часом товды брали и мене, завдякы ним познала ем красу вечірнього, горіючого цмонтеря.

Коли няня бракло, з великим сентиментом вертам до наших вечірних одвидин цмонтеря.

Юж з далека видок осьвіченого цмонтеря, хоч не так горіючого як гнеска, был прекрасний. Смерекы, котрыма обсаджений был цмонтір, в нocy в сьвітлі выдавали ся величезны (тіж іх вытяли). Потугували страх в дітині, наслухані скорше о ріжних нествореных річах, страхах и духах, котры поневарали ся по сьвітї в неспокійний, повоенний час. Ціле шестя, же няньо были обік, Они хыбаль знали, што мі в душы грає, бо міцно ем ся іх тримала. Устиск Іх великой, виробленої, теплої долони все давал мі спокій и абсолютну безпеку. Кед лем гвошли-зме на цмонтір, няньо все знимали шапку. Ходили-зме од гроба до гроба, не лем родини, але и знаемых. Над каждым хвилю зме ся молили, часом няньо оповідали дашто о тім человеку. Зато затимила ем де хто был поховани. На декотрых наших гробах вітер погасил сьвічки, зато гвечер, коли втихло, можна было іх зас посьвітити. Невеличкы шкляны сьвітичы переважні юж ся выпалили, зато приносили-зме іх домів. Мама іх вымыли, з лєну накрученого на соломку зробили новий гніт, гбили до шайтика комперя, заляли пахнячым воском зо старої вошыны з додатком дакого тлушу. Завдякы мамі на наступны Вшыткы Сьвяты мали-зме новы сьвітичы. То была екологія, економія и релігія в єднім. Подумайте, ківко марнотравства єст гнеска на цмонтерях, лем першого листопада. Тоны шкляных, величезных сьвітичів вышмаряме до смітників, а прецін могли бы быти на другі рік. А кед посмотриме на того плястикове квітє? Оно коротко єст гарде, а пак шпетит, прецін хтоси, колиси, деси, якоси мусит го зутілізувати!

З папірьовым квітєм такого проблему не было.

Подумайме, што нам з того, же гнеска маме вшыткого дост, кед того перше ци пізніжше нам шкодит, а прецін чысто сьміло могли бы-зме ся без того ци тамтого обийти.

Мода дуриє, а што єст важніжше, тоны шкла и плястику на гробах ци іскренна молитва за душу покійного?

Чым сме ліпшы, мудріжшы од наших предків?

Што так направду офіруєме усопшым?

Ситуация, в які пришло нам жыти, той осени вынятково сприяє меланхолійным станам.

Меланхолія єст ріжні дефінювана в літературі. Споминал о ні юж на перевалі V и IV столітя перед Ісусом, узнаваний за вітця медицины – Гіпократес, а модернізувати єй понятия поміг в XIX столітю Зигмунт Фройд. За нима мам ту на думці: настрої лагідного смутку, обавы и глубокой задумы. Ци не такы одчутя приносят нам тогорічны, осінны дны? Медія бомбардуют нас што раз довшыма рядами страшных цифр (кілко зас захворіло, гмерло або невмозі самому дыхати), з котрыма нич не можеме зробити.

Але ци фактычні на нич не маме впливу?

Подумайме, што доброго, в тот барз трудний час, можеме зробити для себе и других?

Хоронме себе и тых, яких стрічаєме што дня!

ДИСТАНС – ДЕЗИНФЕКЦИЯ – МАСОЧКЫ – ОГРАНИЧЫНЯ НАШОЇ АКТИВНОСТІ прецін тілко зме в змозі зробити, того не зробит за нас никто! То мінімум, на котре каждого з нас стати, мусиме лем хотіти!

Тогорічний перший листопада был інакший. Може першы раз задумали-зме ся над сенсом того сьвята, нашой поведінкы и нашого короткого бытя ту на землі. Мам надію, же остали-зме в своїх домах, бо така была потреба хвилі. Нашы шыры молитвы за усопшых, и за цілий сьвіт, не лем того єдного дня з віром керуйме до Всемилосердного и Бесмогутнього Бога, як робили того наші предкы. Вічная ім памят. ■

Петрова ПАРАСКА

Похорон
Михала Вислоцкого.
Гладышів, 1939 рік

Фото надано авторкою статті

Історія

Жухів на Великдень. 1938 рік

Спогади вигнанки: із щасливого дитинства – до поневірянь і смертей

Дитинство у Жухові

Я, Шабат (Солтис) Анна Степанівна, народилася у 1935 році в Польщі на Ярославщині. Моя батьківщина — це мальовниче село Жухів на березі Сяну (зараз — гміна Лежайськ Лежайського повіту Підкарпатського воєводства). Там, де могили моїх дідів-прадівів поросли травою і більше не звучить українська пісня.

До 1945 року майже всі жителі села були українцями, також там мешкало багато змішаних родин, три єврейські і тільки одна польська — Гурички. Сім'я мого тата Солтиса Степана Семеновича (1898-1969) також не була чисто українською, татова мама за походженням — полька, з роду Скавронек. Тато був дуже заможним, мав багато землі, ліс. На початку 30-х років він навіть віддав своє поле під будівництво церкви у селі. Люди у селі жили дружно, разом святкували, ходили в гості одне до одного, міжнаціональні конфлікти не виникали. У змішаних сім'ях розмовляли місцевою говіркою (не польською мовою).

Місто Лежайськ було розташовано у 3 км від нашого села, за Сяном. До міста моїх односельчан перевозили човнами або поромом, а коли не було повені, то місцями через Сян переходили вброд. На ярмарок до міста несли молоко, масло, яйця, птицю. У нас було велике хазайство, тож знайомі пани з Лежайська приїжджали за цими товарами до нас додому. Одного пана, який завжди купував у нас масло, ми, діти, називали «Маселко», бо він кожного разу питав: «Чи маєте маселко?» і завжди захоплювався красивими паперовими квітами, які робила моя сестра Марійка, щоб прикрасити образи.

У Лежайську був кляштор (польський монастир). Довгі роки моя родина на свята Божої Матері ходила туди на «відпуст», там співала побожних пісень, як-от «О, Маріє Лежанська». Мій дід (Кушлак Олег Іванович), коли був молодим господарем, то казав, що як корова вперше телася, то телятко жертвувало монахам, щоб добре «велася» худоба. Але потім у монастирі, місці, де б мала панувати Божа благодать і любов, ксьондз дозволяв собі казати: «Наша Матка Боска польська», «русини — кабани». Коли поляки так загордилися, тоді українці з околиць стали ходити на «відпуст» до української церкви.

Школа була від нас близько, через дорогу. За часів Польщі я ще туди не

ходила, а тільки «на викацію» (тобто у дитячий садочок). Пам'ятаю двох своїх учительок: пані Руманська та пані Диткувна, діти зверталися до них «пані півколонія». Ми грали у гру, де були «гуси», «вовк», «господиня» та «чарівниця». Сюжет такий: господиня пасе гусей, вовк на них полює, гуси поховалися від вовка, а господиня питає

▲ Отець Василь Лох та учасниці курсів крою і шиття в селі Пискоровичі

у чарівниці: «Дзе се мої генсі подзялі?» Чарівниця робить в масничці масло і говорить: «Сонце свіці, дощик пада, чаровниця масло склада; дощик пада, сонце свіці, чаровниця масло клеці». І гуси знаходилися.

Щоб відпочивати біля Сяну, ми переправлялися поромом на протилежний берег, де було мілко. Там ми бродили по воді, збирали камінчики, ракушки. Одного разу я зацікавилася маленькими рибками і пізніше за інших дітей підійшла до вчительки. Пані каже: «Дай пацу». Я дала руку і вона вдарила по

ній «сцінкою» (хворостинкою). Це був єдиний випадок у житті, коли мене покарали.

У нашому класі висів портрет Пілсудського. Пані вчителька казала дивитися на портрет і співати:

*Мислелі хлопці, пшийдзе час,
З дзядеком на войне пуйдзем враз.
Юш дзядек не жис, бо серце не біс
В жалоб'е зостал цали край.*

Війна, українство та навчання в школі

Коли почалася німецько-польська війна, німецькі літаки літали над селом, бо бомбили «штреку» (залізницю) у селі Віравиці (2 км від Жухова). У хаті від вибухів вилітали шиби. Ми з мамою побігли за школу, де і сховалися під великими деревами. З того часу я мала великий страх, боялася літаків. Німці розбили Польщу за два тижні. Коли мій тато працював у полі, то знайшов багато мундирів польських солдатів, що перодягалися у цивільне. Тоді люди співали таку жартівливу пісню:

*А в неділю рано, о сьомій годині
Розпалася Польща на дві половини.
Одну половину взяли собі німці,
Другу половину — красній армії.
Вже пропала Польща, вже й поховали.
А на її гробі Бека зарізали.
А ти, Ридзу Сміглі, як тобі здається?*

майорів синьо-жовтий прапор. Завіса, що закривала сцену в читальні, представляла собою велике полотно насиченого малинового кольору, на якому був зображений козак на коні, що прощається зі своєю дівчиною.

«За німців» я пішла у перший клас, де мовою навчання була українська, а у старших класах мої сестри вивчали ще й німецьку. Мені також хотілося вчити іноземні мови, але подальші страшні події все перекреслили. У школі я вчилася дуже добре, вчителі садили мене біля слабших учнів, щоб брали з мене приклад. Мій учитель Антоній Качмарчук — це був учитель з великої букви. Він і його родина і самі були патріотами, і учням прививали любов до Бога та України. Він готував нас до сповіді і першого Святого Причастя (священникові треба було добиратися через невеликий ліс, а це було небезпечно, бо польські партизани уже нападали на українців). Навчання починалося з молитви, а вчитель молився разом з нами. (Я й досі молюся так, як навчив нас Антоній Качмарчук.) На стіні висів образ Ісуса Христа, на нього були звернені наші дитячі оченята. Віталися ми гаслом «Слава Україні» — «Героям Слава». Коли учитель готував дітей до шевченківських днів, то ми не тільки вивчали вірші Шевченка та співали пісень на його слова, але й знайомилися з репродукціями його картин, які нам показував Качмарчук.

Ще одна мить короткого щасливого дитинства — свято Миколая. Ми з родиною на святі, моя сестра — «Ангел», а мені Святий Миколай вручив подарунок: два зошити, кольорові олівці, простий олівець, гумка і цукерки. Сумно, що Святий Миколай обдарував мене лише раз, бо казкове дитинство швидко закінчилося...

А поки що я щаслива дитина. Ми з молоденькою вчителькою Орисею на зеленому лузі плетемо з квітів віночки і співаємо:

*Улісочок зелененький — раз, два, три...
Ходім, діточки маленькі, —
раз, два, три...
Заспіваєм, щоби чути в темнім лісі
наші нуті!
Раз, два, раз, два, раз, два, три...
Улісочок зелененький — раз, два, три...
Підем, діточки маленькі, —
раз, два, три...
Там, де живуть бойки, лемки
і гуцули хорошенкі...
Раз, два, раз, два, раз, два, три...*

Пані Орися розповідала нам про людей, Україну, калину, квіточку, грушку, зайчика. Ще вона готувала з нами виставу. Головний герой Чорний Жучок живе на лузі, літає і просить дозволу у лугових квітів посидіти у них на пелюсточках. Героями вистави були також квіти: Соняшник, Біла Лілея, Барвінок, Фіалочка, Братчики. Цікаво, що костюми з паперу для всіх героїв Орися виготовляла своїми руками. Мені вона зробила віночок з чорними ріжками і крильця. Ще ми вивчали і інсценізували пісні «Ой, у лузі червона калина» та «О, Україно, о, любя ненько!». Красива, розумна дочка викладача Пискоровицької гімназії Орися Пиріжок — скільки добра вона принесла у цей світ. Коли загинула, їй не було й 25 років.

Життя поруч з німцями

У той час у нашій хаті на декілька днів поселилися два німецькі офіцери. Мені дуже подобалася їхня форма кольору морської хвилі.

◀ Активні учасники заходів у читальні товариства «Просвіта» у селі Жухів. Стоять зліва направо: Михайло Кріль, невідомий, Михайло Гугіль, Павло Солтис, Іван Дубас. Сидять зліва направо: (ім'я невідоме) Стицина, Іван Кашицький, Михайло Шалева, Іван Вовучко, Іван Климко, Василь Вовучко

Історія

На цій фотографії зображені мої односельці на Різдво 1943 року. Ніхто з них не знає, що це останнє щасливе Різдво Христове вдома, в Жухові. А для вчителя Антонія Качмарчука – це Різдво останнє в житті. Незабаром він прийняв мученицьку смерть за те, що любив Україну: поляки спалили його живцем. А поки що всі щасливі...

Перша зліва – це дочка Качмарчука (Зонька або Люба), далі його дружина, у кашкеті сам Антоній Качмарчук, справа далі хлопець – це напевно його син Славко, ззаду Славка у баранячій шапці – Ясько Курас, за ним у хустці його жінка Марія Курас і їхні дочки: Ганна Курас і Степанія Курас на передньому плані. За дівчатами – хлопчики: Іван Шегда і Дмитро Шегда (мої двоюрідні брати), за Дмитром – Катерина Шегда (сестра їхнього тата), за Іваном – бабуся (мачуха їхнього тата), між ними – Христина Шегда (мама Івана і Дмитра, моя тітка, мамина рідна сестра), між Ганною Курас і бабусею – Павло Шегда (Огльондач), тато Івана і Дмитра. У Жухові багато родин мали прізвище Шегда, тому кожен Шегда мав ще додаткове прізвище (тут – це Огльондач).

Спогади вигнанки: із щасливого дитинства – до поневірянь і смертей

Продовження з 9 сторінки

Цікаво було за ними спостерігати: вони купували в нас масло і жарили на ньому картоплю, а у вільний час грали на губних гармошках. Ще в них було дуже цікаве кругле люстерко: коли дивився з одного боку, обличчя зменшувалося, а з другого – збільшувалося, і це було дуже смішно. Коли німці вже відступали, то подарували мені це люстерко на пам'ять. Коли пізніше бачила їх на поромі, то казала, що то «наші німці».

Мій тато був заможним господарем, тож мусив здавати «на контингент» як податок 30 центнерів зерна, 2 голови рогатої худоби, 2 свині. Для себе свиней не можна було різати, тому ми годували одне поросся, щоб ніхто не знав і не чув. А як мали його різати, то заслоняли вікна чорним товстим папером. У великих коритах кип'ятили воду, парили, чистили і до ранку все мало бути сховане. Якщо хтось не здавав відповідну норму, то польські «фольксдойчери» ходили по хатах і розбивали молочники тим, хто здав молока менше, ніж потрібно, розбивали жорна тим, хто не здав відповідну кількість зерна, а ще били нагайками чоловіків (по 25 ударів). А якщо ти здав збіжжя стільки, скільки треба, то давали полотно.

Фронт уже підходив до нашого села. Німці найняли людей, аби ті почистили над Сяном всі дерева і лозу, щоб було добре видно бойові позиції ворога. З боку Лежайська кущів не чистили, звідти мали підвозити озброєння: танки, пушки. Не встигли німці взятися за зброю, а більшовики вже опинилися в нашому селі. Як прийшли – відразу почали дивитися в біноклі, що робиться по той бік Сяну. Одні вилізли на нашу стодолу і почали стріляти по німцях. Наступного дня німці літаками розбомбили село: половина хат згоріла, і наша зокрема. Добре, що напередодні ми вибралися за ліс, у село Ожанна. Потім ми перейшли до вуйка (мамин брат Кушлак Максим Олегович) на комірне, поки тато мав збудувати хату.

Напади на селян, трагедія в Пискоровичах

Страшніші події, ніж війна, обірвали спокій селян уже восени 1944 року. В той час на наших теренах було безвладдя: німці вже відійшли, а польський уряд ще не був сформований. В околицях українських сіл почали орудувати озброєні загони польських партизанів: брати Тадеуш та Зигмунт Реймани, Станіслав Бялковський, Людвіг В'єнцлав (псевдонім «Шльонські»), Я. Мжиглуд, троє братів Келбовичів з Сідлянки, Ю. Трчинський, Фердинанд Романяк (псевдонім «Кльон»), Казімеж Стоцький (псевдонім «Яцек») під керівництвом «Волиняка» (Юзеф Задзерський), а також Зигмунт Криса, два брати В'єнцлави з Подольшин, Тадеуш і Ян Цісек, Адам Вісневський, Чеслав Зьомек, Казік Кіселевич, Прокіп Ярошик під керівництвом «Кудлатого» (Юзеф Кравчик). Звичайно, це не

всі, а лише маленька частина тих, кого впізнали дивом врятовані люди. Ще одним загоном керував Станіслав Войцеховський. Молоді чоловіки з кінями тікали з дому і ховалися в схронах, в лозині, бо на них влаштовували полювання. У Лежайську в монастирі польський ксьондз Каня закликав усіх поляків скористатися моментом і відділити «кукіль» від «зерна». Хто тут «кукіль», а хто «зерно» – зрозуміло.

Тоді ж з'явився більшовицький НКВС (Народний комісаріат внутрішніх справ, рос. – НКВД) під виглядом комісії по переселенню українців до Радянської України. Вони почали проводити активну агітацію, щоб люди дали згоду на добровільне переселення. Селяни категорично відмовлялися, бо ніхто не хотів покидати прадідівські землі. Але було зрозуміло, якщо не відідемо, то нам тут не дадуть спокійно жити.

Так продовжувалось до весни 1945 року. Навесні загони «проклятих солдатів» (żołnierze wyklęci) почали все частіше нападати на українські села, розстрілювати свідомих українців, а також забирати все, що було в господарстві.

Люди ховалися, хто де міг. 14 квітня поляки на чолі з «Кудлатим» і «Монголом» налетіли на село. Грабували, нищили майно, забирали коней, корів, птицю. Того ж дня з'явилася перша жертва у Жухові – Павло Гомель (39 років). Його ще похоронили по-людськи, зі священником. А от Михайла Логіна вночі забрали разом з кінями, і більше його ніхто не бачив. Потім вбили його братів Івана і Петра. Петро був музикантом, кульгав на ногу, його три дні катували, кінську вуздечку засовували в рот і примушували навкарачки возити їх і кричати «Єще Польська не згінела». Він спромігся сказати: «Ще не вмерла Україна» – і його втопили в Сяні.

Народ почав шукати захисту. У сусідніх Пискоровичах (1 км від Жухова) у двоповерховій школі облаштувалася комісія по переселенню. «Енкаведисти», скориставшись ситуацією, яка склалася в навколишніх селах, почали збирати селян з майном (із сіл Ожанна,

Дубровиця, Жухів, Мала Ожанна) біля школи та церкви, пояснюючи, що люди тут під захистом. Вози з майном розмішували на подвір'ї церкви і школи, а худобу – по стодолах. Тато поїхав нашим возом привезти деякі харчі на дорогу: муку, м'ясо, крупи. Його зустріли двоє озброєних поляків, забрали коней і віз разом з продуктами. Добре, що його живого відпустили. Мама дуже плакала, чим ми доберемося до залізниці?

Молодь та жінки з дітьми розмістилися на ніч у великому приміщенні школи. 17 квітня о 3-й годині ночі під приміщення школи під'їхали чотири підводи з поляками. Василь Кушлак, котрий дивом врятувався під час трагедії, розповів, що побачив, як вони з ручними кулеметами оточили школу та перемовлялися із майором НКВС, той власноруч відчинив їм школу. А всі «енкаведисти» спокійно посідали на підводи поляків і поїхали у Ярослав.

Тоді почалося пекло – постріляли усіх. Спочатку жінок і дітей, бо вони були на першому поверсі, потім взяли за чоловіків. Свідчення Марії Ожги: «Найбільше вбитих лежало внизу у залі у старому будинку школи. Купа вбитих була за пічкою, серед них дуже багато молодих людей, малих дітей, загорнутих хустками. Серед загиблих лежала молода мати, тримаючи притулених до себе дітей, голівки яких були прострілені кулями. Інші вбиті лежали в кори-

▲ Жертви «очисної акції» в Пискоровичах

дорі, на дерев'яних сходах, а також на горищі». Василь Кушлак і ще двоє зуміли вискочити через двері. Одного поляки застрелили. Ще двоє врятувалися на горищі.

Загалом тоді врятувалися від смерті такі жителі Жухова: Василь Кушлак (1920), Михайло Шабат (1923), Андрій Козак (1922), Василь Козак (1920), Роман Шабат (1920). У тій різанині також врятувалася Марія Гвіздз. Вона була освічена, вчилася у Ярославі в аграрній школі. Коли один з тих, хто стріляв по неозброєних людях, хотів вбити і її, вона сказала, що є полькою і показала документ зі школи. Пізніше, коли польські партизани зібралися у домі пискоровицької польки на забаву, дочки господині видали Марійку, сказавши, що вона «русинка». Але один з них вирішив, що ще встигне вбити дівчину, а тепер вже помив руки. Врятувала Марійку сама господиня, давши їй свій одяг і сказавши йти доїти корову, а насправді – втікати.

Всі злочини, що чинилися у Пискоровичах, проходили з відома і «благословення» місцевого ксьондза Яна Поремби. Саме в його резиденції розміщувався штаб «проклятих солдатів», яким керував офіцер колишньої польської армії Ян Тот під псевдонімом «Мева». У Пискоровичах і в околицях орудували загони «Кудлатого» (Юзеф Кравчик), «Волиняка» (Юзеф Задзерський), «Майки» (Станіслав Пельчар), «Лиса» (Францішек Казуб). Діонізій Гарбач у книзі «Волиняк. Правда

Польський підрозділ НЗС, що в ніч з 17 на 18 квітня 1945 року без жодного приводу розстріляв у приміщенні школи села Пискоровичі, за деякими даними, біля 400 українців. Перед строем стоять Юзеф Задзерський (псевдонім «Волиняк»), Станіслав Пельчар (псевдонім «Майка»), Броніслав Гриняк (псевдонім «Радван»)

Історія

легенда» приводить донесення бойовика під псевдонімом «Лис», що під час терористичної очисної акції у Пискоровичах застрелено близько 300 українців за участі загону хорунжого «Волиняка» і підхорунжого «Майки». З конфіскованої української власності за згодою командирів відділів для них виділено 12 корів, 8 коней. (Може, саме у них треба було шукати наших корів та коней?).

Мій далекий родич Іван Соха жив у Пискоровичах біля школи. Він з родиною ховався тієї ночі в криївці. Зранку, зразу після трагедії, він, 11-річний хлопчина, пробрався до приміщення школи і побачив страшну картину: гори людських тіл рухалися, бо було багато поранених, а по шкільних сходах текла кров. Тут обірвалося і молоде життя моєї вчительки — Ориси Пиріжок.

Хто вирвався живим із школи, потрапляв у нове пекло: горіло все село. Люди бігли до річки Сян, щоб врятуватися у лозині, а поляки гналися за ними і влаштовували страшне полювання.

Українці гинули не лише у школі. Партизани заходили в кожну хату і вбивали малих і старих. Казали: «Мне українця забіць, як муху на сцяне». У Пискоровичах у криївці ховалося кілька родин. Почала плакати дитина Параски Кушлак, і вона мусила вийти з криївки, щоб не наражати на небезпеку інших людей. З нею вийшли її семеро дітей. Чоловік зі старшим сином ховався в іншому місці. Поляк навів на неї дуло автомата і кричить: «Оддай, цо маш!». Жінка йому каже: «Як стріляєш мене, то стріляй і дітей!». Віддала з-за пазухи гроші і почала читати молитву, «літанію перед смертю», але польською. Він опустив автомат і віддав гроші, але інший підійшов і забрав. Отак молитва врятувала велику родину.

Люди збиралися йти. Мій вуйко (мамин двоюрідний брат) Михайло Гугіль набрав у погребі картоплі на дорогу, тут партизани його спіймали і довго мучили, розпоровши живіт: за те, що був свідомим українцем, активним організатором і учасником свят і вистав у читальні «Просвіти». А його вагітна дружина Марія з трьома маленькими дітьми уже в Пискоровичах опинилася під дулом автомата, та поляк не вистрілив, бо була дуже вродливою. Казав, якби не була україною, то одружився б з нею.

Наступного дня «прокляті солдати» спішили чим скоріше закопати в землю невинні жертви та замести за собою криваві сліди. У той страшний час ніхто не міг точно підрахувати, скільки людей було там вбито. Сотні тіл було скинуто у річку Сян. Ті, хто залишилися живими, тікали подалі від цього страшного місця. Приблизно від 400 до 700 українців знайшли тут свою смерть.

Місцева школа, на подвір'ї якої відбувалися розстріли, та пам'ятна дошка

Моя сестра Солтис Марія Степанівна (1928) теж мала з дівчатами йти почувати до школи. Але напередодні акції один поляк Сігда з Пискорович попередив її, щоб не йшла туди. Це означає, що місцеві поляки, які десятки років жили пліч-о-пліч з українцями, були в змові з польськими партизанами. Цікаво, чи не мучила цих людей совість після таких жакіть?

Але були серед поляків і порядні, чуйні люди. Одним з них був комендант поліції Юзеф Бжушек. Він часто попереджував знайомих українців про небезпеку. А одного разу, коли він зайшов до знайомої дівчини-українки, його там чекав «Волиняк». Він Юзефа не вбив, але поранив так, щоб він ще довго мучився. І сказав йому: «То маш за українців».

▲ Михайло Шегда іде до Пискоровичів. Коли повертався, його вбили поляки

Після страшної трагедії група людей з Жухова пішла пішки до Ярослава. З ними йшов Михайло Шегда (Садовий) з маленькою дочкою Марійкою. У Пискоровичах замучили його молодшу дружину Катерину. Але біда доганяла молодого чоловіка. У селі Пігани вони натрапили на польських партизанів. Чоловіків загнали на якесь подвір'я і наказали копати велику яму, а жінок з дітьми відпустили. Коли яма була готова, чоловіків закрили у stodolі. Поляки пішли обідати, а господиня (полька) шепнула чоловікам через шпарку, що там є відірвана дошка. Так вони врятувалися. А свою маленьку донечку Михайло Шегда у цьому хаосі шукав потім два тижні. Після тієї жорстокої

розправи люди тікали, хто куди міг. Переважно — до села Добра, то було третє село за лісом, і там були наші партизани. Там українці були в безпеці. Коли моя родина зібралася в Жухові, то нас хвилювала доля мого старого, хворого дідуся Кушлака Олега Івановича, що залишився в Пискоровичах у родичів. Наша родина вирішила не тікати на Добру, а довідатися про долю дідуся. Відправили мене... Я, мала дитина, пішла полем (воно називалося Зуменя) до Пискоровичів. Там на полі, у ровях лежали вбиті люди. Було дуже страшно. Я знайшла дідуся у родичів — на щастя, він був живий.

Коли поверталася до Жухова, то побачила дорогу, повну поляків із награваним майном, вони несли і везли мішки зі збіжжям, граблі, вила, серпи, подушки, перини, одяг, взуття, скрині з полотном. Все, що залишилося в українських хатах та коморах. А грабувати було що. Земля родюча, українці працюють. Все награване несли на пором і переправляли через Сян.

Знайомий поляк Гуричка привіз дідуся до Жухова. Ми жили тоді у родичів, бо хата була спалена, ховалися по горищах. Дідусь не ховався від польських партизанів, бо не міг ходити. А вони ніяк не могли вгамуватися. Якось «Кудлатий» зі своєю зграєю знову грабував село, аж побачив дідуся, що сидів на подвір'ї, і каже: «О, тен дзядек бив в Пискоровіцах, а терас є ту!». Пішли вони за городи, через пару хвилин ми почули два постріли. Вбили діда Гугіля (наче їм мало було його вбитого сина). Пізніше, коли уже майже всі мешканці Жухова були переселені, «Кудлатий» був убитий.

Переселення в Україну

Так, у страху і тривогах, голодні, роздягнуті, ми жили до серпня 1945 року. Наші односельчани поверталися з села Добра, бо українські повстанські загони були розгромлені. У нас не було іншого виходу, як виїжджати.

У кінці липня 1945 року у сусідньому селі Теплиці розмістилася радянська військова частина. Люди звернулися до військових, щоб їх підвезли до залізничної станції міста Ярослав. На другий день за нами військовими повозками приїхали солдати. Майна у нас уже не було ніякого.

Якось тато пішов востаннє глянути на своє поле (називалося воно «Німецьке»), де вже дозріла пшениця. На сусідньому полі господар із Тернавця уже жнивував. Тато запропонував йому вижати і нашу пшеницю, а він за те обіцяв дати харчів на дорогу. І знову йти три кілометри довелось мені, бо старші боялися. Я прийшла, стала коло порога, а господар питає: «Ти Степанова?». Я відповіла: «Так». Господиня дала мені три буханки хліба, а в молочник на півтора літра — сиру і масла. Я подякувала польською і пішла.

Виїжджало нас семеро: Кушлак Олег Іванович (1876-1947), Солтис Степан Семенович (1898-1969), Солтис (Кушлак) Ганна Олегівна (1904-1985), Солтис Марія Степанівна (1928-1976), Солтис Катерина Степанівна (1932-2012), Солтис Ганна Степанівна (1935) та Солтис Емілія Степанівна (1943).

Віз нас возом вусатий українець середнього віку. На пасовищі ходила худоба, а той солдат і каже: «Полячки у вас все забрали. От тільки покажіть

▲ Братська могила замучених українців у селі Пискоровіч

пальцем, яку хочете корову, і вона буде ваша». Але тато сказав: «Я так не можу». За два села до Ярослава військових відкликали по рації на якесь завдання, але добре, що не залишили нас на поталу полякам. Вози розвернули і завезли нас у місто Сінява. Там ми розмістилися у парку, а радянські солдати нас охороняли. Зранку ми знову вирушили до Ярослава. Тут я вперше почула російську мову. Керував возом росіянин, він розповів нам, що таке колгосп.

Нарешті ми добралися до Ярослава. Приміщення вокзалу було розбомблене. Більше тижня ми жили у підвалі вокзалу, чекали на платформи (напіввідкриті вагони для худоби з півтораметровими стінками, без даху). Недалеко стояв гарнізон радянських солдатів, і в них була польова кухня. Солдати наливали нам, дітям, у канки гарячого супу (там була картопля і ячмінна крупа, заправлені томатом і американською тушонкою). Досі пам'ятаю, яка та страва була смачна! Так ми годували родину аж до відправлення.

Одного разу ми стали свідками самотубства молодой дівчини-українки, що кинулася під поїзд. Потяг переїхав її наполовину. Страшна картина: на платформі — гарні русьві кучері, миле обличчя, червона блузка, а чорна спідниця, ноги у тілесних панчохах і гарних чорних туфлях — на рейках. Залізничники нас відігнали, а тіло накрили гілками. Пізніше люди розповідали, що ця дівчина поверталася з Німеччини, на вокзалі зустріла земляків, і вони розповіли їй, що її родина знищена. От вона і не витримала...

А ми нарешті дочекалися свого поїзда. На нашій платформі їхало шість родин. Прибули ми до Львова, далі до Станіслава. Чоловіки пішли в обласний комітет, де було вирішено везти нас у село Терновиця-Пільна під Отинією. Це польське село. Жителів виселяли у Польщу, тож земля було багато хат. Ми мали змогу поселитися компактно: усі жухів'яни в одному селі (якщо не всі, то більшість). Поляків вивозили з усім майном, під охороною. Так сталося, що їх виселяли з України з музикою, під охороною влади та війська. Українців же з Польщі ганебно і примусово виганяли під свист куль, подекуди винищуючи фізично. Ми, досить заможна родина, опинилися голі, босі, привезли лише воші і коросту, але, слава Богу, всі були живі. Так закінчилося моє щасливе дитинство на березі голубого Сяну.

Фото надані авторкою статті

Ольштинський відділ
Об'єднання українців у Польщі
та міська ланка ОУП в Ольштині
запрошують учнів початкових та середніх шкіл,
які цікавляться українською культурою,
зокрема співаною поезією,
авторською і сучасною піснею, на

XVII Огляд української поезії та авторської і сучасної пісні

Нашим оглядом ми хочемо започаткувати відзна-
чення 150-ї річниці з дня народження геніальної
дочки українського народу Лесі Українки.

Цьогорічна подія через пандемію коронавірусу та
введені санітарні обмеження відбудеться у форматі
онлайн — **6 грудня 2020 року**.

Для участі в огляді заявку на бланку зголошення
треба до 22.11.2020 надіслати на електронну пошту:
godki14@wp.pl.

Уся необхідна інформація за телефоном:
506 941 162 (Петро Табака).

Продовження з 9-11 сторінок

Уточнений список жителів села Жухів, убитих поляками:

1. Вовучко Василь (65 р.) — тато. Не загинув. Пересе-
лений в Україну. Жив у селі Маріямпіль Галицького
району Івано-Франківської області.
2. Вовучко Михайло (22 р.) — син. Загинув у Писко-
ровичах.
3. Вовучко Микола (30 р.) — двоюрідний брат Михай-
ла. Загинув у Писковичах.
4. Гугіль Михайло (65 р.) — тато. Застрелений на городі
у Жухові.
5. Гугіль Михайло (35 р.) — син. Вбитий у власному по-
гребі у Жухові.
6. Гомель Анна (18 р.) — не загинула. Переселена в
Україну у село Терновицю тоді Отинійського району
Станіславської області.
7. Гомель Гаврило (53 р.) — загинув у Писковичах.
8. Гомель Іван (40 р.) — загинув у Писковичах.
9. Гомель Павло (39 р.) — перша жертва у Жухові.
10. Когут Анна (30 р.) — не загинула. Залишилася жити
у Жухові.
11. Когут Іван (1 р.) — син Анни. Залишився у Жухові.
12. Кріль Анна (7 р.) — немає даних.
13. Кріль Іван (40 р.) — не загинув. Переселений у село
Терновицю.
14. Кріль Марія (30 р.) — дружина Івана. Загинув у
Писковичах.
15. Кріль Михайло (12 р.) — син Івана і Марії. Не заги-
нув. Переселений у село Терновицю.
16. Кріль Михайло (47 р.) — вбитий у Жухові (був сол-
тисом, тобто головою села).
17. Кріль Пилип (22 р.) — не загинув. Переселений
в Україну у село Терновицю.
18. Кривак Василь (40 р.) — не загинув. Переселений
в Україну у село Маринопіль.
19. Кривак Єва (35 р.) — загинула у Писковичах.
20. Кривак Костянтин (40 р.) — чоловік Єви. Загинув
у Писковичах.
21. Кривак Марія (7 р.) — дочка Єви і Костянтина.
Не загинула. Переселена у село Терновицю.
22. Кривак Михайло (5 р.) — син Єви і Костянтина.
Не загинув. Переселений у село Терновицю.
23. Кривак Федір (18 р.) — вбитий у Писковичах.
24. Курко Микола (12 р.) — вбитий у Писковичах.
25. Курко Ксеня (40 р.) — мама Миколи. Вбита у Пис-
ковичах.
26. Курко Степан (45 р.) — чоловік Ксені. Не загинув.
Переселений в Україну, на Львівщину.
27. Курко Юрій (20 р.) — син Степана. Не загинув. Пе-
реселений в Україну, на Львівщину.
28. Кушлак Андрій (60 р.) — немає інформації.
29. Мікус Анастасія (30 р.) — моя тітка, татова сестра.
Вбита у Жухові.
30. Мікус Олег (35 р.) — її чоловік. Вбитий у Жухові.
Після смерті подружжя залишився круглим сиротою
син Михайло (2 р.).
31. Маречко Іван (7 р.) — син.
32. Маречко Марія (12 р.) — дочка.
33. Маречко Михайло (40 р.) — тато. Усі вбиті у Писко-
ровичах.
34. Мікус Микола (32 р.) — не загинув. Переселений
в Україну, у село Терновицю.

Слова співчуття і скорботи
родині і близьким
нашого друга

† Антона Щегельського

який помер 10 листопада,
майже у переддень свого 70-річного ювілею,
висловлює
*Ольштинський відділ ОУП,
орґкомітет Міжнародного телерадіофестивалю
«Калинові мости»
і 400 його учасників з усієї України,
Білорусі і Польщі*

Ярославові, Богданові та Іванові
щирі слова співчуття з приводу смерті мами

† Анни Шумади

висловлюють
друзі з Ельблонґа

Відійшли...

На свято Покрови Богородиці,
14 жовтня 2020 року,
упокоїлася дорога дружина,
мама, бабуся

бл. п. Олена Сиванич (з д. Бережанська), народжена в селі Струбовиська Ліського повіту.

Оповиті смутком після втра-
ти найдорожчої нам людини
широ дякуємо усім, хто був разом з нами у цей
скорботний для нас час: рідним в Канаді,
близьній і дальній родині, сусідам, парафіянам,
знайомим і друзям.

Дякуємо також тим, хто не зміг прийти, але єд-
нався з нами молитовно під час похоронних бого-
служінь за допомогою онлайн-трансляції.

Щиро дякуємо за дзвінки та смс, в яких лунали
теплі слова співчуття і духовна підтримка,
а також — за проголошені прощальні слова.

Особливо дякуємо о. Богданові Фецюху
за похоронні відправи, а церковному хоріві —
за молитовний спів.

Вічна Їй пам'ять і Царство Небесне!

Чоловік Юрій

з дітьми Іриною, Ганною і Мирославом

Нашому другові Казимирові Лесику та його родині

висловлюємо глибоке співчуття
з приводу смерті дружини

† Марії

Пані Марія була широкою українською патріоткою
й у цьому дусі виховала своїх синів.

Нехай пасленцька земля буде Покійній пухом.

Пасленцький гурток та Ельблонзький відділ ОУП

Наше Слово

Adres: Redakcja "Nasze Slovo", ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa,
tel.: prenumerata i reklama — tel./fax 22 677-88-10,
redaktor naczelny — 22 677-88-11, sekretarz redakcji — 22 677-84-46,
redakcja — 22 677-84-45.

E-mail: redakcja@nasze-slowo.pl, prenumerata@nasze-slowo.pl, ogloszenia@nasze-slowo.pl

Internet: www.nasze-slowo.pl

Kolegium Redakcyjne: Khrystyna Zanyk, Piotr Tyma, Paweł Łoza, Tetiana Daniuchenko,
Anastazja Krawczuk, Daryna Popil.

Zespół redakcyjny: redaktor naczelny — Khrystyna Zanyk, zastępca redaktora
naczelnego — Paweł Łoza, sekretarz — Tetiana Daniuchenko, redaktorzy — Igor Szczurba
(Warszawa), Anna Winnicka (Koszalin), Grzegorz Spodarek (Kętrzyn), Katarzyna Komar-
Macyńska (Przemysław), redaktor stylistyczny — Olga Rusina, redaktor techniczny — Olga
Michalak, prenumerata, reklama — Lesia Korostatewycz.

Współpracownicy: Stefan Migus (Olsztyn), Anastazja Krawczuk (Warszawa), Piotr
Andrusieczko (Poznań, Kijów), Olesia Gieral (Lublin), Bogdan Tchórz (Górowo Iławeckie),
Ludmila Łabowicz (Białystok), Oksana Kulczewycz (Legnica), Igor Isajew (Warszawa), Jerzy
Gawryluk (Bielsk Podlaski), Olena Humeniuk (Kijów), Adam Wiewiórka (Legnica), Daryna
Popil (Warszawa), Oleksandra Iwaniuk (Warszawa).

Wydawca: Związek Ukraińców w Polsce, ul. Kościeliska 7
03-614 Warszawa, tel.: 22 679-96-77, 677-88-05 (sekretariat),
22 677-88-06 (sekretarz Zarządu Głównego), fax: 22 679-96-95,

E-mail: zuwp@post.pl, sekretariat@ukraina.com.pl,

Internet: http://www.oup.ukraina.com.pl

Fotokład: Redakcja „Nasze Slovo”

Druk: Drukarnia „Efekt”. **Nakład** 2700 egz.

Pismo dofinansowano ze środków dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji
Związek Ukraińców w Polsce Z.G., ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa

Konto bankowe dla wpłat w PLN, EURO, CAD:

47 1160 2202 0000 0000 5515 6292

IBAN: PL20 1160 2202 0000 0000 5515 6196

BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLWXXX

Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa

Konto bankowe dla wpłat tylko w USD:

IBAN: PL20 1160 2202 0000 0000 5515 6196

BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLWXXX

Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa

Poglądy autorów publikacji nie zawsze są zbieżne z poglądami redakcji.

Za wiarygodność faktów odpowiadają autorzy.

Redakcja nie zwraca tekstów nie zamówionych oraz zastrzega sobie prawo
ich redagowania, skracania i zmiany tytułów. Koresponduje z czytelnikami
tylko na łamach tygodnika.

Rozpowszechnianie materiałów z „Naszego Słowa” wyłącznie za zgodą redakcji.

Za treść ogłoszeń i reklam redakcja nie ponosi odpowiedzialności.

„Nasze Slovo” dostępne jest w oddziałach Poczty Polskiej, w kioskach RUCH-u,
w wybranych EMPIK-ach oraz w wydaniu internetowym www.eprasa.pl/news/nasze-slowo.

Prenumerata realizowana przez RUCH S.A.:

Zamówienia na prenumeratę można składać bezpośrednio na stronie
www.prenumerata.ruch.com.pl

Ewentualne pytania prosimy kierować na adres e-mail: prenumerata@ruch.com.pl

lub kontaktując się z Centrum Obsługi Klienta „RUCH” pod numerami: 22 693 70 00
lub 801 800 803 — czynne w dni robocze w godzinach 7⁰⁰ — 17⁰⁰.

